

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
avaliku õiguse instituut

Aleksandr Tsemin

SÜÜPÕHIMÕTTE RAKENDAMINE KOKKULEPPEMENETLUSES

Magistritöö

Juhendaja: MA Dmitri Teplõhh

Kaasjuhendaja: prof. Jaan Sootak

Tallinn 2015

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. Kokkuleppemenetluse õiguslik olemus Eestis	8
1.1. Uurimisprintsiiip ja inkvisitsiooniprintsiip kriminaalmenetluses ja kokkuleppemenetluses	9
1.2. Süü põhimõtte järgimine kohtulahendi tegemisel kokkuleppemenetluses	13
1.3. Tõendamiseseme asjaolude uurimine ja ulatus.....	15
1.4. Menetlusökoonoomia põhimõte kokkuleppemenetluses	18
1.5. Kokkuleppemenetluse efektiivsus	20
1.6. Vahekokkuvõte	23
2. Süü põhimõtte rakendamine USA ja Saksamaa kohtupraktikas – võrdlev analüüs.....	24
2.1. Kokkuleppemenetlus USA-s.....	25
2.2. Süü põhimõtte rakendamise erisused <i>plea bargaining</i> menetluses	26
2.3. Kokkuleppemenetlus Saksamaal	30
2.4. Süü põhimõtte rakendamise erisused kokkuleppemenetluses Saksamaal	32
2.5. Saksamaa, USA ja Eesti kokkuleppemenetluse võrdlev kokkuvõtte.....	35
2.6. Süü põhimõtte rakendamine kokkuleppemenetluses Eestis	40
3. Probleemi lahendamise ettepanek	45
3.1. Kohtuniku osalus kokkuleppemenetluses USA-s ja kokkuleppemenetluse kriitikute ettepanekud USA-s	45
3.2. Kohtuniku roll kokkuleppemenetluses Saksamaa näitel ja Saksamaa kokkuleppemenetluse kriitikute ettepanekud.....	46
3.3. Võimalikud täiendused Eestis kehtivas kokkuleppemenetluse regulatsioonis USA ja Saksamaa regulatsioonide valguses seoses kohtuniku osaluse suurenemisega kokkuleppemenetluses	48
3.4. Läbirääkimiste vabadus ja süü põhimõtte.....	51
3.4.1. Läbirääkimiste regulatsioon Eestis.....	52
3.4.2. Ettepaneku õiguspärasus ja võimalik mõju kehtivale regulatsioonile.....	55

KOKKUVÕTE	57
SUMMARY	60
KASUTATUD KIRJANDUS	65
KASUTATUD LÜHENDID	71
KASUTATUD NORMATIIVAKTID	71
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA	72
TEABENÕUE	74
KÜSIMUSTIK KOKKULEPPEMENETLUSE KOHTA	75
KOKKULEPPEMENETLUSE KÜSIMUSTIKU VASTUSTE ANALÜÜS	76

SISSEJUHATUS

Viimastel aastatel räägitakse palju kohtusüsteemi ülekoormatusest sõltumata sellest, millise õigusvaldkonna asja kohus lahendama peab. Aina rohkem tutvustatakse alternatiivseid vaidluse lahendamise meetodeid tsiviilasjades (ADR)¹ ning ka kriminaalasjades soosib nii kohus kui ka prokuratuur lihtmenetlusi.² Statistika andmetel saabus 2013. aasta jooksul maakohtutesse 8 418 ning lahendati 8 429 kriminaalasia. Nimetatud üldarvust laekus kokkuleppemenetluses 5 230 ning lahendati 5 357 asja. Üldmenetluses lahendatakse vaid 6,8% kohtuasjadest, ülejäänud asjad lahendatakse erinevate kiirmenetluste käigus ning 63,5% kokkuleppemenetluses.

Käesoleva magistritöö teemaks on „Süüõhimoite rakendamine kokkuleppemenetluses“. Uurimisprobleem seisneb selles, et kokkuleppemenetluse regulatsiooni kohaldamisel lähtuti paljuski USA mudelist, samas materiaaioiguse, sh süüõhimoite malliks oli Saksamaa seadusandlus ja praktika. Esimeses nimetatud riigis juhinduvad menetlusosalised kriminaalmenetluses (KrMS) võitlevuse põhimõtetest, teises aga uurimisõhimoitetest. Seega on oluline uurida, kas süüõhimoitet, mille karistusseadustik on suures osas üle võtnud Saksa õigusest ja mis Saksamaal seab ranged piirid kokkuleppemenetluse kohaldamiseks, on võimalik rakendada võistleva menetluse mudelil põhinevas kokkuleppemenetluses? Lõputöö eesmärgiks on selgitada, kas kriminaalmenetluse seadustikus sätestatud kokkuleppemenetluse reeglite järgi on võimalik järgida karistuse määramisel materiaaioiguslikku süüõhimoitet või mitte. Käesoleva magistritöö hüpoteesi kohaselt on Eesti kriminaalmenetluse seadustikus sätestatud kokkuleppemenetluse reeglite järgi materiaaioiguslikku süüõhimoitet kui mitte võimalu, siis vähemalt äärmiselt raske järgida.³ Uurimise ja analüüsi käigus soovib autor selgitada, millistest printsiipidest lähtub kohtunik kohtuotsuse tegemisel ning millises ulatuses on uuritud printsiipe piiratud tulenevalt menetlusökonomilistest eesmärkidest.

¹ I. Nurmela, P. Põldvere. Vaidluste efektiivne kohtuväline lahendamine. *Juridica* 2014. 1 nr lk 8

² I ja II astme kohtute statistilised menetlusandmed, 2013. a I poolaasta kokkuvõte. Arvutivõrgus: <http://www.kohus.ee/et/i-ja-ii-astme-kohtute-statistilised-menetlusandmed-2013a-i-poolaasta-kokkuvote>. 10.11.2014

³ U. Lõhmus. Kas kokkuleppemenetlus on kooskõlas karistusõiguse süüõhimoittega? *Juridica*, 2014, nr 7, lk 549

Magistritöös analüüsib autor järgmisi teemasid:

- Uurimispõhimõtte ja võistlevuse põhimõtte kokkuleppemenetluses;
- Süü põhimõtte rakendamine kokkuleppemenetluses;
- Menetlusökoonomia ja kokkuleppemenetluse efektiivsus;
- USA ja Saksamaa kriminaalmenetluse võrdlev analüüs (võrdluse objektideks on protsessi tüüp, süü põhimõtte ja kokkuleppemenetluse erisused);
- Võimalik probleemi lahendus Riigikohtu praktika valguses.

Käesolevas töös analüüsib autor, millisest põhimõttest juhindub kohus, kuidas määratakse karistus kokkuleppemenetluses, millised on kokkuleppemenetluse positiivsed ja negatiivsed küljed, milline on kokkuleppemenetluse rakendamise praktika Riigikohtus; vajadusel teeb autor ka ettepanekuid regulatsiooni muutmiseks. Autor on seisukohal, et tänases KrMS redaktsioonis on kokkuleppemenetluse eesmärk ehk asja kiire lahendamine kohtu poolt võimalik vaid kaitseõiguse piiramise tulemusena ning menetlusökonomilistel eesmärkidel on piiratud kohtu võimalust lähtuda karistuse määramisel süü põhimõttest. Menetlusökoonomia põhimõtte on viimastel aastatel muutunud nii oluliseks, et selle alusel üritatakse piirata isegi kaebeõigust. Näiteks 14. detsembri 2009. a kohtuotsuses kriminaalasjas nr 3-1-1-96-09 ei tunnustanud Riigikohus menetlusökonomiast tulenevat alust apellatsiooni läbivaatamata jätmiseks. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi esimees Priit Pikamäe märkis oma ettekandes 2010. aasta IX kohtunike korralisel täiskogu istungil seoses kokkuleppemenetlusega, et „erinevate süüteo koosseisude, aga samuti karistatava ja mittekarietatava teo piiritlemisprobleeme ei lahendata enam mitte kohtupraktika poolt kujundatud üldiste reeglite järgi, vaid kaasuspõhiselt ja kokkuleppeliselt: rakendatakse norme, mille kohaldamise osas menetlusosalised läbirääkimiste tulemusena kokkuleppele jõudsid.“⁴

Töö teema on eriti aktuaalne seetõttu, et arutelud kokkuleppemenetluse üle on tõusetunud nii Euroopas⁵ kui USA-s⁶. Samas on antud lihtmenetluse liik leidnud oma kindla koha õigusruumis. Eeltoodud statistika põhjal on näha, et enamikke asju sisuliselt ei lahendata, vaid

4 P. Pikamäe, ettekanne 2010. aasta IX kohtunike korralisel täiskogu istungil, 11.-12. veebruar 2010 Arvutivõrgus: <http://www.riigikohus.ee/?id=63>, (12.01.2015)

5 Janine Natalya Clark. Plea Bargaining at the ICTY: Guilty Pleas and Reconciliation. *he European Journal of International Law* Vol. 20 no.v2.2009. Arvutivõrgus: <http://ejil.oxfordjournals.org/content/20/2/415.short> (14.05.2015)

6 Mike Work. Creating Constitutional Procedure: Frye, Lafler, and Plea Bargaining Reform. *Journal of Criminal Law and Criminology*. Vol 104. Issue 2. 2014 Arvutivõrgus: <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=7481&context=jclc>, lk 458, (25.05.2015)

sõlmitakse kokkulepe, millega süüdistatav võtab süü omaks ning vastutasuks saab soodsamad karistuse tingimused või oluliselt lühemat aega kestva menetluse.⁷ Nimetatud tulemustes võib näha nii positiivset kui ka negatiivset arengut. Positiivse küljena võib välja tuua ressursside ja aja kokkuhoiu ning kohtueelse uurimisetapi kõrge kvaliteedi. Negatiivse poolena aga saab järeldada, et kohus vaatab aina vähem asju sisuliselt läbi ning arvestades kokkuleppe alusel tehtud kohtulahendi edasikaebamise piiratust, toob see tihti kaasa ebaõiglase tagajärje.

Töö on jaotatud kolmeks peatükiks. Esimene peatükk uurib kokkuleppemenetluse põhilisi printsiipe, menetluslikke etappe ning praktika seisukohalt konfliktseid situatsioone. Autor toob esile Eestis kehtestatud regulatsioonide omapära uurimisküsimuste valguses: autor tutvustab kokkuleppemenetluse olemust seaduste, Riigikohtu praktika ja suuniste pinnalt ning võrdleb kehtestatud printsiipe, uurib statistilisi andmeid kokkuleppemenetluse kohta selgitamiseks välja, kas selles valdkonnas eksisteerib lahendamata kollisioone. Esimeses peatükis tõstatab autor uurimisprobleemi, konkretiseerib selle ja selgitab välja võimalikud lahenduskäigud. Lõputöö autor on viinud läbi küsitluse Harju Maakohtu Liivalaia kohtumaja kohtunike seas eesmärgiga selgitada välja, kui suur on kohtuniku koormus ning kui palju kulub tegelikkuses aega asja lahendamiseks kokkuleppemenetluse raames.

Teises peatükis keskendub autor Saksamaa ja USA seadusliku regulatsiooni, kohtupraktika ja teoreetiliste seisukohtade võrdlevale analüüsile karistuse määramisel kokkuleppemenetluses. Käesoleva peatüki eesmärk on selgitada välja karistuse alused mõlemas riigis, mille seaduskorrad olid aluseks Eesti materiaal- ja protsessuaalõiguse kehtestamisel. Autor analüüsib nimetatud riikide uusimat kohtupraktikat ning selle alusel soovib leida vastuse püstitatud uurimisprobleemile. Nimetatud analüüsi kasutab autor konfliktsete normide tõlgendamiseks samas peatükis.

Kolmandas peatükis keskendub autor võimalike lahenduste leidmisele käesolevas töös käsitletud probleemidele. Lahendusvariantide otsimisel tugineb autor peamiselt võrdleva analüüsi tulemustele ja õigusnormide tõlgendamismeetoditele. Antud peatüki eesmärk on leida alternatiive kehtivale menetlusreeglistikule, mis ei kahjustaks kokkuleppemenetluse põhieesmärki, kiirust ja ökonoomsust.

Uurimismeetoditena kasutas autor empiirilisi (küsitlus, kohtutoimikute analüüs) ning mitteempiirilisi (süsteemne õigusnormide tõlgendamine, võrdlus) meetodeid. Olulisema meetodina kasutab autor võrdlevat meetodit, mille eesmärk ei ole kõigi kokkuleppemenetluse

⁷ OP.cit 2

detailide käsitlemine, vaid olulisemate sarnaste ja erinevate joonte selekteerimine süüühimõtte rakendamisel ja karistuse määramisel kokkuleppemenetluses. Püstitatud probleemile lahendusi otsides uurib autor võimalikke lahendusi USA ja Saksamaa õiguspraktikas ja seadusandluses, mis olid eeskujuks Eestis täna kehtivate regulatsioonide väljatöötamisele.

Magistritöö koostamisel kasutab autor erialakirjanduses Eesti siseriikliku regulatsiooni kohta väljendatud seisukohti, kohtupraktikat, asjakohaseid EIK kohtulahendeid ning analüüsib olulisel määral erinevate riikide kohtuotsuseid ja seadusi. Autor kasutab anglo-ameerika õigusteadeuslikke allikaid, kuna kokkuleppemenetluse näol on tegemist anglo-ameerika õigussüsteemis väga levinud *plea bargaining* kontinentaalse modifikatsiooniga, mille käigus süüdistatav ja prokuratuur lepivad kokku kohaldatava karistuse liigi ja määra osas.⁸ Täiendavalt on töös käsitletud ka Saksamaa õiguspraktikat ning Saksa õigusteadlaste teaduslikke artikleid.

Iga peatüki lõpus teeb autor vahekokkuvõtte, et lõputöö uurimiskäik oleks kergemini jälgitav ning peatükis käsitletule tuginedes esitab autor ka oma arvamuse. Töö lõpposas on ära toodud käesoleva töö kokkuvõtlik järeldus, milleni autor on jõudnud magistritöö analüüsi tulemusel.

⁸ E. Kergandberg, P. Pikamäe. Eesti uue kriminaalmenetluse seadustiku eelnõu lähtekohad. *Juridica* 2000, nr 9, lk 561.

1. KOKKULEPPEMENETLUSE ÕIGUSLIK OLEMUS EESTIS

Kokkuleppemenetlus on Eestis kasutusel juba üle 20 aasta⁹. Nagu mujal maailmas, on ka Eestis see menetluse liik tekitanud diskussioone ja pälvinud avalikkuselt palju kriitikat. Nii kontinentaal-Euroopa, kui ka *common law* õigussüsteemides kokkuleppemenetluse oponendid väidavad, et taolise menetluse käigus kahjustatakse oluliselt kriminaalmenetluse põhiprintsiipe, mis on omased mõlemale õigussüsteemile. On märgitud, et kokkuleppemenetluses on süüdistava menetluslik positsioon oluliselt õõnestatud ning avalikkus (sh ka kannatanu ja/või tsiviilkostjad) on protsessist eemaldatud.¹⁰

Kokkuleppemenetlus on üks lihtmenetluse liikidest. KrMS § 239 lg 1 sätestab, et kokkuleppemenetlust saab algatada süüdistatava või prokuratuuri taotlusel. Taoline menetlus on oluliselt kiirem, ökonoomsem ja võimaldab süüdistataval pidada läbirääkimisi talle mõistetava karistuse ja liigi üle. Seejuures väärib tähelepanu ka asjaolu, et erinevalt KrMS § 238 lg-st 2, mis näeb ette lühimenetluses süüdimõistva kohtuotsuse tegemisel süüdistatavale mõistetava põhikaristuse vähendamise ühe kolmandiku võrra, ei ole seadusandja kokkuleppemenetluses sellist karistuse vähendamist obligatoorselt ette näinud. Eeltoodust tulenevalt ei pea pelgalt asjaolu, et süüdistatav taotleb kokkuleppemenetlust või nõustub kokkuleppemenetlusega, tooma kaasa prokuröri poolt taotletava karistuse liigi kergendamist ega ka karistuse määra vähendamist.¹¹

Autori hinnangul pääseb kokkuleppemenetluses süüdistatav teadmatusest, pikaajalisest menetlusest ja menetlusega kaasnevatest suurtest menetluskuludest. Selle nimel loobub ta osadest oma protsessuaalsetest õigustest eesmärgiga saada kergem karistus. Sellisteks õigusteks on tõendite vahetu kohtulik uurimine, tunnistajate küsitlemine jne. Kuigi kokkuleppemenetluses toimub kohtulik arutamine, ei uuri kohus siiski vahetult tõendeid ning otsustab tõendamiseseme asjaolude tõendatuse küsimuse kriminaaltoimikus sisalduvate materjalide alusel. Sellises olukorras tekivad kahtlused kokkuleppemenetluse raames tehtava

⁹ E. Kergandberg. Kokkuleplus Saksa ja Eesti kriminaalhoolekandes. *Juridica*, 1997, nr 8, lk 389

¹⁰ R. Rauxloh. *Plea Bargaining in National and International Law*. New York: Routledge. 2012., lk 3

¹¹ RKKKm 14.12.2009, 3-1-1-96-09, p 9

kohtulahendi õiguspärasuse osas. Siiski peab tõdema, et kohtu kohustus kohtulahendi tegemisel on vägagi laiaulatuslik. Riigikohus on sedastanud 28. jaanuari 2010. a kohtuotsuses kriminaalasjas nr 3-1-1-79-09, et „Kokkuleppe sõlmimine prokuröri, süüdistatava ja tema kaitsja vahel ei vähenda kuidagi kohtu rolli õigusemõistmisel, rääkimata sellest, nagu taanduks kohtu tegevus kokkuleppemenetluses pelgalt sõlmitud kokkuleppe n.ö tehnilisele kinnitamisele. Kohtul tuleb ka selles menetluses eelnevalt tuvastada, kas on aset leidnud tegu, milles süüdistatavat süüdistatakse, kas selle teo on toime pannud süüdistatav, kas see tegu on kuritegu ning millise paragrahvi, lõike ja punkti järgi karistusseadustikus tuleb see kvalifitseerida. Samuti peab kohus muude kohtuotsuste tegemisel lahendatavate küsimuste hulgas (KrMS § 306) lahendama küsimuse ka sellest, kas süüdistatav on talle inkrimineeritud kuriteo toimepanemises süüdi. Mõistetavalt ei saa nende küsimuste lahendamine toimuda sellise põhjalikkusega, nagu üldmenetluses, sest kohus saab oma veendumuse kujundada vaid süüdistatava küsitlemise ja kriminaaltoimikus sisalduvate materjalide pinnalt.“

Peab tunnustama, et kuigi kokkuleppemenetlus on juba tõestanud oma efektiivsust, on õigusteadlaste poolt tõusetunud mitmeid probleeme seoses põhiõiguste rakendamisega kokkuleppemenetluses, kõnealusest menetlusest tingituna tekkinud ebakõladega ja menetluse läbipaistvusega. Järgnevates alapeatükkides tutvustab autor neid printsiipe, mille uurimisele ta käesolevas töös keskendub ning tutvustab õigusteadlaste ja praktikute poolt tõstatatud probleeme.

1.1. Uurimisprintsii ja inkvisitsiooniprintsiip kriminaalmenetluses ja kokkuleppemenetluses

Kõige üldisemalt võib Euroopas kehtestatud kriminaalmenetluse süsteemid jagada kaheks liigiks.¹² Esimene neist põhineb uurimispõhimõttel (*adversarial*), mille oluliseks tunnuseks on poolte võrdsus ning võistlevus menetluse (arutamispõhimõtte) käigus, ning teine inkvisitsiooniprintsiibil, kus alates hetkest, kui kriminaalasi saabub kohtusse, võtab kohus vastutuse tõe väljaselgitamise eest. Viimast menetluse liiki nimetatakse tihti ka materiaalse tõe väljaselgitamise menetluseks.¹³ Erinevalt inkvisitsiooni protsessist otsustavad võistlevas

¹² P. J. van Koppen, S. D. Penrod. *Adversarial versus Inquisitorial Justice. Psychological Perspectives on Criminal Justice Systems. Volume 17.* Kluwer Academic/ Plenum Publishers, New York 2003, lk 2

¹³ P. J. van Koppen, S. D. Penrod. *Adversarial versus Inquisitorial Justice. Psychological Perspectives on Criminal Justice Systems. Volume 17.* Kluwer Academic/ Plenum Publishers, New York 2003, lk 22.

kohtumenetluses pooled ise, milliseid asjaolusid nad soovivad tõendada ja milliste tõenditega.¹⁴ Võistlev ja inkvisitsiooniline kriminaalmenetlus eristuvad tänapäevases tähenduses teineteisest eeskätt kahes punktis: kohtuniku rollis menetlusosaliste suhtes ja arusaamas kohtus tuvastatava tõe kohta.¹⁵

KrMS § 14 sätestab üheselt, et kohtumenetluses täidavad süüdistus- ja kaitsefunktsioone ning kriminaalasja lahendamise funktsioone eri menetlussubjektid.¹⁶ Eestis kehtestatud regulatsioon võistlevuse põhimõtte sisustamisel rõhutab erifunktsioonide eristamist erinevalt EIK-i arusaamast, rääkides kaitseõiguste kindlustamisest.¹⁷ Tulenevalt KrMS § 30 lg-st 1 esindab prokurör riiklikku süüdistust. Kaitsja õigused on sätestatud KrMS §-s 47 ning sellest tulenevalt on kaitsja ülesanne tagada kaitsealuse huve ja õigusi ning lükata ümber esitatud süüdistused. Pooled ise määravad vaidluse eseme, tõendamist vajavad asjaolud ning esitavad tõendid, mis kinnitavad poolte väiteid ja seisukohti.

Eelviidatud säte välistab kohtu võimalused täita kas süüdistatava või kaitsja funktsiooni. Kohus on erapooletu õigusemõistja, kelle roll seisneb eelkõige tõendamise reeglite järgimise tagamises kohtuistungil, seejärel kogutud tõendite hindamises ja nende pinnalt otsuse tegemises. Riigikohus on varasemas praktikas korduvalt selgitanud võistlevuse põhimõtte praktilist rakendamist seoses kriminaalasja arutamise piiride ja tõendamise reeglitega. Seejuures on Riigikohus märkinud, et kriminaalasja arutamisel ei tohi kohus väljuda süüdistuse piiridest¹⁸ ning et isikut süüstavate või õigustavate tõendite esitamise kohustus lasub kohtumenetluse pooltel.¹⁹

Sellele, et Eestis kehtestatud kriminaalmenetlusprotsessis tuleb kohtul juhinduda võistlevuse põhimõttest, viitab ka asjaolu, et KrMS-s ei ole sätestatud kohtu kohustus olla aktiivne tõendite kogumisel. Lisaks sätestab poolte kohustuse ja vastutuse tõendite esitamisel ka KrMS § 293 lg 3 p 3, mille kohaselt peab kohtumenetluse pool taotluses põhjendama täiendavate tõendite kogumise vajadust ja miks ta ei ole nende kogumist varem taotlenud. Kohus lahendab täiendavate tõendite kogumise määrusega.²⁰

¹⁴ C. Roxin, *Strafverfahrensrecht. Ein Studienbuch*, 25. Völlig neu bearbeitete Auflage., C. H. Beck'she Verlagsbuchhandlung, München 1998, lk 95

¹⁵ M. Heger. Võistlevad ja inkvisitsioonilised elemendid Euroopa Liidu liikmesriikide kriminaalmenetluse seadustikes. *Juridica* 2013, nr 1, lk 43

¹⁶ Kriminaalmenetluse seadustik, RT I, 12.07.2014, 8

¹⁷ U. Lõhmus. Põhiõigustest kriminaalmenetluses. Juura: Tallinn, 2012. Lk 22-23

¹⁸ RKKKo 20.11.2007, 3-1-1-53-07, p 10.1

¹⁹ RKKKo 12.02.2008, 3-1-1-91-07, p 6.1

²⁰ M. Sillaots, *Kokkuleppemenetlus kriminaalmenetluses*. Tartu, 2004, lk 44

Samas leiab M. Sillaots oma doktoritöös, et kõik ei ole nii must-valge ja ka Eestis kehtestatud KrMS redaktsioonis on kohtule jäetud diskretsiooniõigus, milles väljendub uurimispõhimõte. Kuna tõendite kogumine, esitamine ja uurimine ei ole samastatavad süüdistus- või kaitsefunktsiooni täitmisega, siis tuleb mõnda, et KrMS §-s 14 sätestatud funktsioonide jaotus ei välista kohtu kohustust oma funktsiooni täitmisel lähtuda uurimisprintsipiist. Nimelt KrMS § 297 lg 1 sätestab, et pärast kohtumenetluse poolte esitatud tõendite uurimise lõpetamist võib kohus kohtumenetluse poole taotlusel või omal algatusel määrata täiendavate tõendite kogumise.²¹

Kui uurida kokkuleppemenetlust arutamispõhimõtte kontekstis, siis kõige ilmekamalt väljendub see poolte läbirääkimiste käigus.²² Pooled on kas juba esitanud kontradiktoorselt tõendeid ning alles pärast algatanud kokkuleppemenetluse (KrMS §250 lg 1 korras) või enne asja kohtulikku uurimist, kus toimuvad ametlikud ja mitteametlikud poolte kokkusaamised ning arutatakse võimaliku karistuse liigi, määra ja kvalifikatsiooni üle.

Seega üldiselt tuleb kohtul lähtuda arutamispõhimõttest, aga mõningatel juhtudel ning tõendi tähendust arvestades võib kohus tulenevalt uurimispõhimõttest otsustada täiendavate tõendite kogumist oma kaalutusõigusest tulenevalt, aga seda mitte kokkuleppemenetluses. Tuleb nentida, et kui kriminaalmenetluse seadustik teoreetiliselt piiratud juhtudel võimaldab kohtul, juhul kui tekib põhjendatud kahtlus või mõni tõendi olemasolu omab olulist tähtsust kriminaalasja lahendamisel,²³ lähtudes uurimispõhimõttest, koguda täiendavaid tõendeid omal algatusel, siis kokkuleppemenetluse puhul loobuvad pooled tõendite vahetust uurimisest ning kohtul tuleb kontrollida kuriteo asjaolusid kriminaalasja toimiku põhjal.

Samas on juba seaduses sätestatud, et kohus peab välja selgitama, kas süüdistatav sõlmis kokkuleppe vabal tahtel või mitte, lisaks kas süüdistatav saab aru kokkuleppest. Uno Lõhmus leiab, et taolised juhised peegeldavad menetlusseadusesse sisse kirjutatud kollisiooni uuriva ja võistleva menetlusmudeli vahel.²⁴ Kokkuleppemenetluse puhul võib rääkida piiratud võistlevuse põhimõttest, kus kohtu võimalused täiendavate tõendite kogumiseks on otsesõnu välistatud ning seoses sellega on oluline kontrollida materjale, mille põhjal tuleb kohtul langetada kohtuotsus.

²¹ Ibid, lk 44

²² Sharyn L. Deviance, Conformity & Control. Person Education: Australia. 2006, lk 305

²³ M. Sillaots. Täiendava tõendi kogumise taotlus kriminaalmenetluses. Juridica. 2010, nr 1, lk 38

²⁴ U. Lõhmus. Kas kokkuleppemenetlus on kooskõlas karistusõiguse süüdpõhimõttega? Juridica, 2014, nr 7, lk 549

U. Lõhmuse poolt tõstatatud probleem uurimis- ja võistlevuse põhimõtete rakendamisest on eriti oluline karistuse määramisel, kus kohus peab juhinduma süü põhimõttest. „Süüdistatava nõustumine kokkuleppega tähendab ka nõustumist temale süüksarvatud kuriteo kvalifikatsiooniga, ning seeläbi nõustumist asjaoluga, et kokkuleppemenetluses tehtava süüdimõistva kohtuotsuse korral käsitatakse teda kokkuleppes märgitud kuriteo toimepanemises süüdi olevana. Seejuures ei ole oluline, et süüdistatav oleks end varasemas menetluses otsesõnu süüdi tunnistanud – kokkulepe on võimalik ka olukorras, kus süüdistatav või kahtlustatav menetluse varasemates staadiumides on eitanud oma süüd kuriteo toimepanemises. Oluline on aga, et süüdistatav oleks kokkuleppest aru saanud ja et seda sõlmides oleks ta väljendanud oma tõelist tahet.“²⁵ Seega siinkohal annab Riigikohus kohtunikule otsese juhise, et kohus peab omal algatusel uurima (viima läbi küsitluse), kas kokkulepe on sõlmitud süüdistatava/kahtlustatava vabal tahtel.

Autori hinnangul kirjeldatud olukorras ei ole selge, kui kaugele saab kohtunik siinkohal minna ja kas olukorda, kus ta asub omal algatusel läbirääkimiste kulgu uurima, peab käsitlema erandina või üldkorras. Ilmselge on aga see, et taoline uurimine kohtu poolt ei mahu võistleva kriminaalmenetluse kontseptsiooni.

Lisaks rõhutas kohus, et „kohtul tuleb ka selles menetluses eelnevalt tuvastada, kas on aset leidnud tegu, milles süüdistatavat süüdistatakse, kas selle teo on toime pannud süüdistatav, kas see tegu on kuritegu ning millise paragrahvi, lõike ja punkti järgi karistusseadustikus tuleb see kvalifitseerida. Samuti peab kohus muude kohtuotsuse tegemisel lahendatavate küsimuste hulgas (KrMS § 306) lahendama küsimuse ka sellest, kas süüdistatav on talle inkrimineeritud kuriteo toimepanemises süüdi“.²⁶ Süü suuruse kohta ei ole seaduses ega Riigikohtu juhistes midagi öeldud.

²⁵ RKKKo 26.09.2005, 3-1-1-79-05, p 10

²⁶ RKKKo 01.10.2012, 3-1-1-70-12, p 9.

1.2. Süü põhimõtte järgimine kohtulahendi tegemisel kokkuleppemenetluses

Kohtulahendi kui kohtuotsuse kohta selgituseks, et see on asja lahendamisel kohtu poolt tehtav otsus, millega sisuliselt asi otsustatakse.²⁷ Kokkuleppemenetluses põhimõtteliselt teeb kohus kas süüdimõistva kohtuotsuse või tagastab kriminaalasja toimiku prokuratuurile määrusega, kui esineb KrMS § 248 lg 1 p-des 1-3 sätestatud alus. Lisaks on kohtul võimalik tagastada määrusega kriminaalasja toimik prokuratuurile, kui esinevad KrMS § 245 lg 1 p-des 1-4 sätestatud alused. Kohtumäärusega lahendab kohus konkreetsed menetluslikud küsimused. Sellest võib autori arvamusel teha järelduse, et kohtul pole mingit volitust kokkuleppe muutmiseks.²⁸

Kuigi kohtul puudub võimalus muuta kokkuleppe sisu, siiski sätestab KrMS § 248 lg 1 p 2, et kui kohus ei nõustu kuriteo kvalifikatsiooniga, tsiviilhagi suurusega või karistuse liigi või määraga, teeb kohus prokuratuurile kriminaaltoimiku tagastamise määruse, millega antakse võimalus sõlmida uus kokkulepe. Käesolevas töös soovib autor uurida, millistest põhimõtetest juhindub kohtunik oma töös, määratledes õiglase karistuse liiki ja määra. Karistusraami siseselt konkreetsele teole vastava karistuse leidmisel annab juhiseid eeskätt KarS § 56 lg 1, mille kohaselt on karistuse mõistmisel esmaseks aluseks isiku süü ehk see, millisel määral on konkreetne tegu isikule etteheidetav.²⁹

Karistus peab olema individualiseeritud kohtu poolt. Seega just süü suuruse tuvastamisel väljendab kohus oma hinnangu toimepandud kuriteole.³⁰ Eelõeldu tähendab, et andes hinnangut süü suurusele, tuleb esmajoones lähtuda süüteo toimepanemise asjaoludest, mis võivad iseloomustada näiteks tegu ja tagajärge ning süüdlase käitumise motiivi ja eesmärki, kuid ilmned ka karistust kergendavates ning raskendavates asjaoludes.³¹ Kokkuleppemenetluse regulatsioon ei sätesta erandeid ka selles osas.

Kokkuleppemenetluse otsuse põhiosale esitatavaid nõudeid reguleerib erinormina KrMS § 249, mille kohaselt märgitakse kohtuotsuse põhiosas, millises süüdistuses kohus süüdistatava süüdi mõistab (punkt 1) ja kokkuleppe sisu (punkt 2).³² Eeltoodust tuleneb, et

²⁷ K. Maurer, Õigusleksikon. Tallinn: Interlex 2000. Lk 139

²⁸ Op. Cit viide 20, lk 548

²⁹ S. Lind. Karistuse mõistmine ja selle põhistamine. Maakohtute praktika süstemaatilise varguse asjades. Juridica, 2012, nr 8, lk 637

³⁰ RKKKo 20.02.2007, 3-1-1-99-06, p 14

³¹ RKKKo 18.04.2011, 3-1-1-18-11, p 8.1

³² RKKKo 4.11.2011, 3-1-1-81-11, p 28

kokkuleppemenetluses järgitav, millisel määral vastab isiku süü mõistetud karistusele eriti olukorras, kus läbirääkimiste objektiks on nii kuriteo faktilised asjaolud, kvalifikatsioon kui ka karistus (KrMS § 244 lg 2).³³

Kokkuleppemenetluses peitub kvaliteet selles, et kohtunik peab oma peas läbi tegema kõik otsuse langetamiseks vajalikud mõttekäigud, kaasa arvatud õiglase karistuse kujundamine. Kohtunik peab olema veendunud, et on olemas süüdimõistmiseks vajalikud usaldusväärsed tõendid. Usaldusväärset kohtunik kontrollida ei saa, lähtuda tuleb sellest, mis on paberil kirjas. Autori arvamusel ei ole saladus, et osa keerulistest kriminaalasjadest tuleb kohtusse kokkuleppemenetluses just seetõttu, et süüdistaja ei ole kindel, et risküsitluse käigus tõend ebausaldusväärseks ei muutu. Kokkuleppe eesmärgiks süüdistatava poolt on aga ka karistuse maksimaalne allakauplemine. Kui palju peab kohtunik sellega kaasa minema?³⁴

U. Lõhmus leiab, et Eesti KrMS-s sätestatud kokkuleppemenetluse reeglite järgi materiaalõiguslikku süüpehimeet järgida on kui mitte võimatu, siis vähemalt äärmiselt raske.³⁵ Olukord, kus kohtunik on kohustatud lahendama samu küsimusi, mida ta peaks lahendama üldmenetluse raames, aga kus tõendite kogum on väiksem, neid ei uurita vahetult kohtus ning nendes kajastub ka poolte konsensus – piirab kohtu võimalusi süü pehimeet jälgimiseks. Lisada tuleb ka asjaolu, et süü suurus ei kuulu kokkuleppe ega läbirääkimiste objektide hulka.³⁶

Riigikohus on sedastanud, et oluline on, et süüdistatav oleks kokkuleppest aru saanud ja et seda sõlmides oleks ta väljendanud oma tõelist tahet.³⁷ Analüüsides kriminaalmenetluse kokkuleppemenetluse kohta sätestatud, leiab autor, et isegi juhul, kui kohtunik tagastab kohtutoimiku prokuratuurile KrMS § 248 lg 1 p 2 alusel, mitte nõustudes karistuse määra või liigiga, ei seleta regulatsioon lahti, millistel alusel ja millisest pehimeettest juhinduvalt saab kohtunik seda teha arvestades, et KrMS § 247 lg 2 järgi eeldatakse kohtumenetluses, et kokkuleppes fikseeritud asjaolud on tõendatud.³⁸ Kokkuleppes pehimeetab prokurör läbi asjas tuvastatud asjaolude ka süü suuruse ning eeldatakse, et nimetatud asjaolud on tõendatud.

³³ U. Lõhmus. Kas kokkuleppemenetlus on kooskõlas karistusõiguse süüpehimeetega? *Juridica*, 2014, nr 7, lk 549

³⁴ R.Teeveer. Kohtuotsuse kvaliteedi hindamise alused - Eesti kogemus. Kas Eestis hinnatakse kohtuotsuse kvaliteeti? 2008. Lk 5. Arvutivõrgus: http://www.riigikohus.ee/vfs/736/CCJE_ettekanne_RuttTeeveer_2008.pdf

³⁵ Op. cit 31, lk 549

³⁶ Ibid, l k549

³⁷ Op.cit 22

³⁸ RKKKo 26.09.2005, 3-1-1-79-05, p 9; RKKKo 01.10.2012, 3-1-1-70-12, p 9

Autori hinnangul ei tohi kohus väljuda kokkuleppemenetluses võistleva menetlusmudeli raamidest. Samas ei andnud Riigikohus selgitusi kuidas kohtunik saab rakendada süü põhimõtet karistuse määramisel. Seega on õigustatud küsimus kas süü põhimõtte jääb karistuse mõistmisel deklaratiivseks? Kui ei, siis millisel moel saab seda rakendada kokkuleppemenetluses?

1.3. Tõendamiseseme asjaolude uurimine ja ulatus

Nagu eelnevas peatükis oli järeldatud, otsustab kohtunik kokkuleppemenetluses süüdistava kohtuotsuse tegemise/mittetegemise kriminaalasja toimiku materjalide ja kokkuleppe alusel. Pärast süüdistatava kohtu alla andmist kujundab kohus prokuratuuri poolt koos kokkuleppega edastatud kriminaalasja toimiku materjalide alusel seisukoha, kas tõendamist vajavad asjaolud KrMS § 62 tähenduses leidsid aset ning need on ka kinnitatud prokuratuuri poolt kogutud tõenditega. Kohus kujundab uuritud tõendite alusel veendumuse tõendamiseseme asjaolude esinemise või puudumise kohta.³⁹

Tõendid võivad olla otsesed ja kaudsed. Otsese tõendi sisuks on teave, mis vahetult kinnitab või välistab isiku poolt kuriteo toimepanemise mingit asjaolu, kaudse tõendi sisuks seevastu on teave, mis ei kajasta küll kuriteo tehiloju ennast, kuid võimaldab teha olulisi järeldusi sellega seotud muude asjaolude kohta. Kaudsetele tõenditele rajaneva tõendamise puhul tõendamiseseme suhtes eraldivõetult mitterelevantsetest asjaoludest kujundada selline uue kvaliteediga asjaolude kogum (süsteem), mis võimaldab teha tõsikindlaid järeldusi kuriteo asjaolude suhtes. Seetõttu omandab kaudsete tõenditega tõendamisel erilise tähenduse KrMS § 61 lg-s 2 sisalduv nõue hinnata tõendeid nende kogumis.⁴⁰

KrMS § 60 lg-s 2 on sätestatud, et tõendatus on kohtul tõendamise tulemusena kujunenud veendumus, et tõendamiseseme asjaolud on olemas või puuduvad. Tõendamisesemesse kuuluvate asjaolude tuvastamisel on kohus võistleva kohtumenetluse tingimustes olulisel määral seotud kohtu menetluse poolte tegevusega ja ta saab KrMS § 60 lg 2 kohaselt lugeda mingi tõendamisesemesse kuuluva asjaolu tõendatuks ning sellele kohtuotsuses tugineda üldjuhul vaid kohtu menetluse poolte tegevusele (tõendamisele) tuginevalt.⁴¹ Eelnevalt oli

³⁹ RKKKo 05.12.2008, 3-1-1-63-08, p 12.1

⁴⁰ RKKKo 09.03.2010, 3-1-1-8-10, p 10.

⁴¹ M. Sillaots. Kohtulik uurimine ja tõendamisevõimalused kriminaalmenetluses. Juridica, 2012. Nr 7 lk 626.

tuvastatud, et kokkuleppemenetluses ei uuri kohus sama põhjalikult KrMS §-s 306 sätestatud küsimusi nagu üldmenetluses. See kehtib sh kuriteo asjaolude, süü, tõendatavuse kohta jne. Kokkuleppemenetluses ei toimu tõendamist selle klassikalises mõttes ehk esitataks vaid kokkuleppe, milles pole eristatavad poolte positsioonid, ning mis väljendab poolte üksmeelsust. Autori hinnangul taoline olukord on ohtlik kuna võib väga kergesti sattuda vastuollu *iura novit curia* (kohus tunneb õigust) põhimõttega.

Tuleb täpsustada, et ohtlik ei ole mitte kahtlus kuriteo asjaolude tõendatavuse küsitatavuses vaid nendele antud õiguslikkus hinnangus. Kahtlus kindlalt tuvastatud asjaolu õiguslikus hinnangus (nt kas antud asja tunnus annab aluse pidada seda vallasasjaks § 199 mõttes) ei anna kohtunikule õigust toetuda *in dubio pro reo* põhimõttele ja mõista kohtualune õigeks väitega, et senine kohtupraktika ja teooria ei ole veel andnud sellele küsimusele ühest vastust. *Iura novit curia* põhimõte annab nüüd kohtule õiguse teha õige koosseisu valiktuvastamine. Kohus ei ole seotud poolte seisukohtadega ja õiguslikke hinnangutega.⁴²

Praktikas tõusetub tihti järgmine probleem. Seadus sätestab, et läbirääkimise sisuks võib olla kuriteo kvalifikatsioon, kuid selleks ei saa olla kuriteo tõeste tehioolude olemasolu või puudus. Seega kuriteo kvalifitseerimisel tuleb lähtuda kogutud tõendite põhjal selgeks tehtud asjaoludest. Igasugune tõenditega manipuleerimine (teadvalt tõendite välja jätmine või fiktiivsete tõendite lisamine) kokkuleppe saavutamise eesmärgil prokuratuuri poolt oleks täiesti lubamatu ning kahjustaks õiguskorda.⁴³ Samas õigusteooria lähtub seisukohast, et subsumeerimine on juriidilist tähendust omavate asjaolude leidmine, mille tulemusel jõuab õigusnormi rakendaja järeldusele, et tuleb kohaldada antud õigusnormi.⁴⁴ Eeltoodust tulenevalt on autori hinnangul läbirääkimiste käigus võimalik moonutada ka faktilisi asjaolusid.

Käesoleva töö autori arvamusel on kokkuleppemenetluses nimetatud konflikt ületatud kahtlustatava/ süüdistatava kokkuleppega nõustumise teel. Isegi kui kahtlustatav/ süüdistatav ei tunnista ennast süüdi, sõlmides kokkuleppe on ta väljendanud oma nõustumise kokkuleppe sisuga mh tõenditega, nende asjakohasusega ja nendele antud õiguslikku hinnanguga. Seega Kokkuleppemenetluses eeldatakse, et kuriteo asjaolud on tõendatud. Samas süü suuruse

⁴² J. Sootak. Süüdimõistmine koosseisu valiktuvastamise alusel. Konkureerivad põhimõtted *in dubio pro reo* ja *iura novit curia*. *Juridica*. 2009. Nr 2, lk 108

⁴³ T. Reinthal. Kriminaalmenetluses rakendatava kokkuleppemenetluse kohtupraktika. Riigikohtu koduleht. Arvutivõrgus: <http://www.riigikohus.ee/vfs/768/Kokkuleppemenetlus.pdf>, lk 10, (19.01.2015).

⁴⁴ R. Narits. Õiguse entsüklopeedia. Tallinn. Juura: 2004, lk 149

määramise probleemile taoline lähenemine ei paku lahendust kuna isiku nõustumine ja kokkuleppe ei ole kohtuniku jaoks siduv, ega ei ole tõendina käsitletav.

17. juuni 2004. a. ettekandes Riigikogule Riigikohtu esimees soovitas kasutada enam erinevate lühimenetluste vorme /.../ lihtmenetluse, kokkuleppemenetluse ja kirjaliku menetluse soodustamine. Kohtunik peaks pakkuma kompromisslahendusi ja püüdma veenda menetlusosalisi sellega leppima, vaja on dialoogi kohtu ja protsessiosaliste vahel. Kuigi kokkuleppemenetluse eesmärk on menetluse kiirendamine, ei saa see olla eesmärk omaette. Kiirustamisega kaasneb pinnapealsus ning see ei soodusta õiglase otsuse tegemist.⁴⁵

Käesoleva töö peatükis 1.1 jõudis autor järelduseni, et Eestis kehtestatud kriminaalmenetluse regulatsiooni kohaselt selgitab kohus välja formaalse tõe ning jälgib, et menetlusosalised peavad kinni menetlusreeglitest. Taoline formaalse tõe väljaselgitamise tendents on ka inkvisitsiooni põhimõttel peetavatel kohtumenetlustel. Näiteks Saksamaal on seadusandja küll sätestanud, et kohus peab ka kokkuleppemenetluses selgitama välja materiaalse tõe, aga kuivõrd kokkuleppe tuumikelement on süüdistatava ülestunnistus, mille tõttu menetlus lüheneb ja karistust vähendatakse, võib kohus tegelikult juhtunu asjaolude väljaselgitamisest loobuda. Seega on siinjuures täheldatavad sarnasused *guilty plea*'ga.⁴⁶

Arvestades, et võistlevas kohtumenetluses on süü omaksvõtt kohtuniku jaoks siduv⁴⁷ ning et kohtunik ei ole kohustatud uurima menetlusküsimusi üldmenetluses⁴⁸, on autor seisukohal, et taoline menetlusõiguste piiramine on kooskõlas seadusega ning lähtub menetlusökoonomia eesmärgist. Samas aga kehtiv regulatsioon ja õigusteooria ei paku lahendust kuidas saaks kohtunik hinnata tõendeid ning nende alusel tagada karistuse vastavuse süü suurusele.

⁴⁵ T. Reinthal. Kriminaalmenetluses rakendatava kokkuleppemenetluse kohtupraktika. Riigikohtu koduleht. Arvutivõrgus: <http://www.riigikohus.ee/vfs/768/Kokkuleppemenetlus.pdf>, lk 4, (19.01.2015).

⁴⁶ F. Hertel. „Deal“ gleich „Bargain“? Verständigungen im deutschen und angelsächsischen Strafverfahren. – Zeitschrift für das Juristische Studium 2010/2, lk 198

⁴⁷ Op.cit (viide 17), lk 39

⁴⁸ Op.cit (viide 24)

1.4. Menetlusökoonomia põhimõtte kokkuleppemenetluses

Eesti uue kriminaalmenetluskorra üheks olulisemaks aluspõhimõtteks toob M. Sillaots oma doktoriväitekirjas välja järgneva: „Menetlusökoonomia põhimõtte on Eesti uue kriminaalmenetluskorra üheks väga oluliseks aluspõhimõtteks. Seejuures on oluline märkida, et menetlusökoonomia kriminaalmenetluses tähendab peaaegu alati tõendamiseseme asjaolude väljaselgitamisest vähemal või rohkemal määral loobumist. Samuti võib menetlusökoonomiaga kaasneda kas osaline või täielik loobumine nii mõnestki kriminaalmenetluse traditsioonilisest eesmärgist ja seni kehtinud menetlusprintsiipest.“⁴⁹ Teisisõnu saab nimetatud põhimõtte alusel menetlusõigusi piirata. Menetlusökoonomia printsiipest võib mingil määral ka kaitsta isikut menetluse eest. Näiteks hõlmab KrMS §-s 202 sätestatud oportunitaete ka menetlusökoonoomiast tulenevaid kaalutlusi.⁵⁰

Lihtmenetlused on lihtsustatud menetlusliigid, mille eesmärgiks on täies ulatuses läbiviidavate kohtumenetluste arvu vähendamine ning kriminaalmenetluse kiiruse ja efektiivsuse suurendamine.⁵¹ Kokkuleppemenetluses loobub süüdistatav kohtulikust arutamisest, tõendite vahetust uurimisest, tunnistajate ülekuulamisest. Vastutasuna saab ta võimaluse pidada läbirääkimisi KrMS § 244 lg-s 2 sätestatud asjaolude osas. Lühimenetluse kasutamine võib oluliselt piirata süüdistatava kaitseõigust kuna kohtualune loobub õigusest küsitleda tunnistajaid, arutada kohtus süüditust ja vahetult uurida tõendeid. Sel põhjusel on seaduses ette nähtud süüdimõistva kohtuotsuse puhul mõistetud karistuse kohustuslik kergendamine ühe kolmandiku võrra.⁵² Nagu eelnevalt märgitud, ei ole kokkuleppemenetluses erinevalt lühimenetlusest vastutasuna ette nähtud karistuse kergendamise määra.

Ei ole kahtlust, et kokkuleppemenetlus täidab eelnimetatud eesmärki ehk kriminaalasjad lahendatakse kiiresti ja väikeste kuludega. Seonduvalt menetluse eesmärgiga tuleb aga silmas pidada, et menetlusökoonomia põhimõtte on tihedalt seotud õiguspärase ootuse ja õiguskindluse printsiipestiga. Riigikohus on sedastanud, et „piisavust ehk mõistlikkust saab hinnata, arvestades vaatluse all oleva õigussuhte iseloomu, õigussuhte muutmise ulatust ning

⁴⁹ M. Sillaots, Kokkuleppemenetlus kriminaalmenetluses. Doktoriväitekirj. Tartu Ülikool. 2004, lk 8

⁵⁰ 594 SE seletuskiri, p 4.2

⁵¹ E. Kergandberg, P. Pikamäe, Eesti uue kriminaalmenetluse seadustiku eelnõu lähtekohad – Juridica IX/2000, lk 561

⁵² Ibid, lk 561

sellest tulenevat vajadust ümberkorraldusteks normiaddressaatide tegevuses, samuti hinnates, kas muudatus õiguslikus olustikus oli ettenähtav või ootamatu.”⁵³

Õigusliku olustiku kujundamisel on oluline roll Riigikohtul. E. Kergandberg on väitnud, et õiguskäibes osalejaile on ülimalt oluline eeldada Riigikohtu praktika stabiilsust. Teisalt ei saa mõistetavalt teatud juhtudel eitada ka Riigikohtu praktika muutmise vajadust.⁵⁴ Riigikohtu rolli ei saa alahinnata just õiguspraktika ühtsuse tagamisel ja õiguse ühetaolisuse rakendamise seisukohalt ning see eesmärk realiseerub kassatsioonimenetluse kaudu, kui Riigikohtul on tekib võimalus teha sisulise lahendi. Kokkuleppemenetluses on sätestatud ka kaebeõigus. KrMS § 339 lg 4 sätestab, et kokkuleppemenetluses tehtud kohtuotsuse peale võib kohtumenetluse pool esitada apellatsiooni juhul, kui tegemist on käesoleva seadustiku 9. peatüki 2. jao sätete või § 339 lõike 1 rikkumisega. Süüdistatav ja kaitsja võivad esitada kokkuleppemenetluses tehtud kohtuotsuse peale apellatsiooni ka juhul, kui kokkuleppes kirjeldatud tegu ei ole kuritegu, see on karistusseadustiku järgi ebaõigesti kvalifitseeritud või kui süüdistatavale on kuriteo eest mõistetud karistus, mida seadus selle eest ette ei näe. Reaalsuses aga ei jõua kohtuasjad Riigikohtuni, ning ka Riigikohtus on kõlanud üleskutsed tegeleda pigem juriidika kui ökonoomiaga.⁵⁵

Märkimisväärseks võib pidada, et seaduse muudatuse vajadust põhjendatakse tihtipeale just ökonoomia argumendiga ja vähem tähelepanu pööratakse põhiõiguste kaitsele. Näiteks, Kriminaalmenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskirjas põhjendati muudatused vajadused järgmiselt: *“Eelnõu algamine on vajalik, et tagada kriminaalmenetluse tõhusamaks ja ökonoomseks muutumine ning suurem vastavus menetlusse puutuvate isikute põhiõigustele.”*⁵⁶ Riigikohus on korduvalt sedastanud, et PS § 15 lg 1 esimeses lauses sätestatud põhiõiguse piiramise õigustusena saab arvestada üksnes teisi põhiõigusi või põhiseaduslikke väärtusi (Riigikohtu üldkogu 16. mai 2008. a otsus kohtuasjas nr 3-1-1-88-07, p 43 ja selles viidatud kohtupraktika). Lisaks sellele peab piirang olema proportsionaalne.⁵⁷ Menetlusökonoomia põhimõte on arenenud juba nii kaugele, et apellatsioonikohus tõlgendas kriminaalasjas nr 1-09-3221 menetlusökonoomiat

⁵³ RKPJKo 02.12.2004, 3-4-1-20-04, p 26

⁵⁴ E. Kergandberg. Menetlusökonoomia: teema piiritlemine, taustsüsteem ja spetsiifilised probleemid süüteo-menetluses. Arvutivõrgus: <http://www.iuridicum.ee/public/files/32teesid/32Kergandberg.rtf>, (10.12.2014).

⁵⁵ P. Pikkamäe. Ettekanne Riigikohtule. http://www.riigikohus.ee/vfs/963/Lisa_12_Priit_Pikamae_ettekanne.pdf, lk5, 20.01.2015

⁵⁶ Kriminaalmenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse 08.09.2010 seletuskiri (SE 599). Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=1e67cf73-4927-6bcc-c88b-bbcf248b351c&, (12.02.2015).

⁵⁷ RKÜKo 29.11.2014, 3-3-1-22-11, p 29-30

KrMS § 326 lg 2 teise lause alusel apellatsiooni läbivaatamata jätmisel iseseisvaks aluseks. Paraku Riigikohus sellega ei nõustunud.⁵⁸ Paratamatult tekib eeltoodu pinnalt kahtlus, kas menetluse tõhusus mitte ei prevaleerib isiku põhiõiguste üle, mida seadusandja soovis senisest suuremal määral tagada?

12. veebruari 2008. a Riigikohtu õigusteabe osakonna kriminaalmenetluses rakendatava kokkuleppemenetluse kohtupraktika analüüsisist selgub, et kokkuleppemenetluse regulatsioon on tekitanud hulgaliselt erinevat rakendamispraktikat. Samuti ei ole kokkuleppemenetlus täitnud täielikult oma eesmärki, mis oleks menetluse kiirem läbiviimine. Kui kokkuleppemenetlusega jõutakse aastaid pärast kuritegu kohtusse, siis menetluslik võit ei saa olla eriti suur. Samas ei ole ka karistamine enam efektiivne, sest enamus kokkuleppemenetluses mõistetud karistusi rakendatakse vaid tingimisi. Lisaks ei saa menetluslik kiirus muutuda eesmärgiks omaette. Tuleb tõdeda, et kokkuleppemenetlus on nn "venitatud" menetluste väga hea menetlusvorm.⁵⁹

Autor analüüsib käesolevas töös, kuivõrd on õigustatud edasine kokkuleppemenetluse kohaldamise laiendamine ja kas menetlusökoonomia põhimõtte kaalub üles põhiõiguste riive. Täiendavalt soovib autor keskenduda teistes riikides kehtestatud kokkuleppemenetluse regulatsioonidele, mis võiksid kaasa aidata menetlusõiguste tagamisele ilma, et menetluse kiirus saaks kahjustada.

1.5. Kokkuleppemenetluse efektiivsus

Lõputöö eesmärgiks on selgitada, kas Eestis on võimalik kokkuleppemenetluses karistuse määramisel juhinduda süü põhimõttest. Siinkohal on autori arvamusel vaja välja selgitada ka konkreetsed praktilised näitajad: menetluse kiirus, istungite pikkus, tagastatavate kriminaaltoimikute kogus jne. Alljärgnevalt analüüsib autor statistilisi näitajad selgitamaks välja, kas kokkuleppemenetlust saab pidada kõige kiiremaks ja ökonoomsemaks menetluse liigiks.

⁵⁸ 14. detsembri 2009. a kohtumäärus kohtuasjas nr 3-1-1-96-09, p 10

⁵⁹ T. Reinthal. Kriminaalmenetluses rakendatava kokkuleppemenetluse kohtupraktika. Riigikohtu koduleht. Arvutivõrgus: <http://www.riigikohus.ee/vfs/768/Kokkuleppemenetlus.pdf>, lk 28, (19.01.2015).

Lähtuvalt KrMS § 239 lg-st 2 saab kokkuleppemenetlust kohaldada nii I astme kui ka II astme kuriteo puhul. Nimetatud säte sisaldab nimekirja kuritegudest, mille puhul on välistatud kokkuleppemenetluse kohaldatavus. Eesti Statistikaameti andmetel registreeriti 2013. aastal 37 774 II astme kuritegu ja 1 841 I astme kuritegu (sh kuriteo katsed).⁶⁰ 2014. aasta seisuga oli Eestis 199 prokuröri⁶¹. Seega teoorias peaks iga prokurör aastas lahendama 199 kriminaalasja. Võttes arvesse, et paljud menetlused kestavad mitu aastat ja on keskmisest komplitseeritumad, on selge, et prokuröridel ei ole võimalik tegeleda nii paljude asjadega üldmenetluses.

Kohtuni jõudis 2013. aastal kokku 8 418 kriminaalasja ja lahendati 8 429 asja. Lahendatud asjadest 5 357 asja lahendati kokkuleppemenetluses, 2 225 asja lahendati lühimenetluses. Üldmenetluses lahendatavate asjade arv on võrdlemisi väike – 587.⁶²

Üldmenetluses menetletakse ühte kriminaalasja maakohtus keskmiselt 262 päeva ja apellatsiooniasemes 42 päeva. Kohtumenetluse kestus maakohtus võib olla ka üle 380 päeva. Kokkuleppemenetluses lahendatakse kriminaalasi 30 päevaga. Seega on ilmselge, et tegelikkuses vaatab kohtunik asja materjalid läbi ja langetab otsuse oluliselt lühema aja jooksul, mida saab kaudselt tõendada järgmiste tuvastatud asjaoludega.

Lihtsate matemaatiliste arvutustega on võimalik tuvastada, et näiteks Harju Maakohtus on igal kohtunikul vähemalt 33 asja üldmenetluses (kokku lahendati 2013. aastal Harju Maakohtus 682 kriminaalasja üldmenetluses, Harju Maakohtus on 21 kohtunikku ja kriminaalasja keskmine menetlemise aeg üldmenetluses on 169 päeva), mis vältavad igal kohtunikul aastaringelt. Autor viis Harju Maakohtu kohtunike seas läbi küsitluse, et selgitada välja menetlusele realselt kuluv aeg. Seega on kohtunikul väga problemaatiline paralleelselt veel 30 päeva menetleda kokkuleppemenetluses olevaid asju. Aruannetes märgitud aeg ei peegelda realsust. Kohtute 2012. a aastaraamatus rõhutatakse, et tänasel päeval ei kajasta infosüsteem menetlusliigi muudatusi ehk olukordi, kus asi saabus kohtusse üldmenetluses ja lahendati hiljem kokkuleppemenetluses. Statistikas kajastub selline asi kokkuleppemenetluses

⁶⁰ Eesti Statistikaameti koduleht, Arvutivõrgus:

http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Sotsiaalelu/17Eigus_ja_turvalisus/02Kuritegevus/02Kuritegevus.asp, (10.11.2014)

⁶¹ Eesti prokuratuuri koduleht, Arvutivõrgus: <http://www.prokuratuur.ee/et/prokuratuur/personal>, (12.11.2014).

⁶² Eesti kohtute koduleht, Arvutivõrgus: http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumentid/i_ia_ii_astme_kohtute_menetlusstatistika_2013.a_koondandmed.pdf, (12.11.2014)

lahendatud kriminaalasjana. Kokkuleppemenetluse kestvus pikeneb selle aja võrra, mil asi oli üldmenetluses.⁶³

Autor on viinud läbi küsitluse Harju Maakohtu Liivalaia kohtumaja kohtunike seas. 16 kohtunikust vastasid küsimustikule 8. Kõik kohtunikud kinnitasid, et keskmiselt vaatavad nad nädalas läbi kuni 20 asja, 75% vastanud kohtunikest korraldab iga nädal 5-10 istungit, mis moodustab nädalas 1-2 tööpäeva või rohkem („muu“ tähendas küsimustikus rohkem kui 2 tööpäeva). Seega jääb kohtunikul 3 päeva vaba aega, mil ta võib tutvuda asja materjalidega ja lahendada taotlusi. Samuti kinnitasid küsimustikule vastanud kohtunikud, et reeglina lõppevad kõik asjad kokkuleppega (vt küsimustiku vastus nr 4). Toimikuga tutvumiseks kulutab 51% kohtunikest kuni 2 tundi, 38% aga ainult 30 minutit kuni 1 tund ning vastavalt sellele kestab kohtuistung 75% juhtudel kuni 30 minutit. Otsuse langetamiseks kulutab 50% kohtunikest kuni 30 minutit ja 25% kuni 1 tunni. Ainult 1/20 juhtudel leiab 88% vastanutest, et kokkulepet ei saa kinnitada. Sellest võib järeldada, et tegelikult kulutab kohtunik kokkuleppemenetluses asja lahendamisele keskmiselt 2-3 tundi. Arvestades kohtunike koormust (ca 20 asja igal nädalal + 2 päeva nädalas kulub kohtuistungitele), ei ole võimalik kulutada ka rohkem aega, sest see mõjuks negatiivselt üldmenetluses lahendatavatele asjadele. Juhul kui kokkuleppemenetluse kestvus pikeneks, kaoks üks olulisemaid argumente antud menetlusliigi valimiseks.

Sellest võib järeldada, et kokkuleppemenetlus on kõige kiirem menetluse liik, mis võimaldab kohtul ja prokuratuuril saada hakkama suure arvu kuritegude menetlemistega, kuigi ametlik statistika ei kajasta tegelikku olukorda. Küsitluse käigus kogutud andmete põhjal leiab autor, et edaspidi kokkuleppemenetluse kohaldamisala laienemisel peab olema väga ettevaatlik ning ilmselgelt peab olema tagatud süü põhimõtte kui olulise põhiõiguse rakendamine, kuna ajakulu seoses kohtuotsuse ja kohtuniku veendumuse kujunemisega on hirmutavalt väike.

⁶³ Kohtute 2012. a aastaraamat. Arvutivõrgus: www.riigikohus.ee/vfs/1467/Kohtute_aastaraamat2012_veeb.pdf, lk 12, (10.12.2014)

1.6. Vahekokkuvõte

Esimeses osas on autor tõstatanud mitmeid probleeme seoses järgmiste teemadega, mida soovib käesolevas töös uurida:

- Kas süü põhimõtte järgimine on deklaratiivse iseloomuga või mitte?
- Millises ulatuses on uurimispõhimõtte rakendatav?
- Kriminaalasja toimiku materjalide kogumine, läbirääkimiste objekt ja kohtuniku võimalused kontrollida tõendeid.
- Kas järjepidev menetlusökoonomia rakendamine on õigustatud ja kas ei ole võimalik leida muud sobivat vahendit menetluse tõhususe tagamiseks?

Kokkuvõttes on autor jõudnud käesolevas peatükis järelduseni, et kokkuleppemenetlus täidab oma eesmärgi tagada kiire ja võimalikult väheste kulutustega menetlus. Samas on märkimisväärne asjaolu, et kokkuleppemenetluses lahendatava asja tegelik ajakulu võib olla üksnes 1-2 tundi, mitte 30 päeva, nagu kinnitab ametlik statistika. Menetlusökoonomia eesmärgi saavutamise aspektist on see ülimalt positiivne, samas tõhusa õiguskaitse ja põhiõiguste tagamise seisukohalt küsitav.

Käesolevas peatükis on autor täpsustanud probleemi ja uurimise ulatuse seisukohalt vajalikud asjaolud. Autori arvamusel ei ole kohtunikul võimalik kokkuleppemenetluses rakendada süü põhimõtet, kuna vastasel juhul väljub ta võistlevuse põhimõtte protsessi raamidest.

2. SÜÜPÕHIMÕTTE RAKENDAMINE USA JA SAKSAMAA KOHTUPRAKTIKAS – VÕRDLEV ANALÜÜS

Eelmises peatükis jõudis autor järelduseni, et Eesti õiguskorras eksisteerib probleem, mille tulemusena on kohtunikul kas võimatu või äärmiselt problemaatiline juhinduda karistuse mõistmisel kokkuleppemenetluses süü põhimõttest. Kuna süü põhimõtte on suuremas osas üle võetud Saksamaa õigusest, aga kokkuleppemenetluse mudel sarnaneb suurel määral USA mudeliga, peab autor põhjendatuks uurida, kuidas ja millistest põhimõtetest juhinduvad kohtunikud karistuse määramisel nimetatud riikides.

Tegemist on võrdleva analüüsiga, mille tulemusel soovib autor leida ühiseid jooni ja erinevusi USA, Saksamaa ja Eesti kokkuleppemenetluse mudelite vahel. Süü põhimõtte rakendamist nimetatud riikides uuritakse laiemalt, mitte ainult kokkuleppemenetluse aspektist. Uurimise eesmärk on välja selgitada:

- Millistest põhimõtetest juhindub kohtunik karistuse määramisel;
- Kuidas mõjutab menetluslik mudel (võitlev või materiaalse tõe väljaselgitamise mudel) kohtuniku otsustust karistuse määra mõistmisel;
- Millised on erisused kokkuleppemenetlust puudutavas osas.

Käesoleva analüüsiga soovib autor leida juhiseid, kuidas saaks tõlgendada Eestis kehtivat regulatsiooni sellisel moel, mis annaks kohtunikule võimaluse juhinduda kokkuleppemenetluses süü põhimõttest ilma võistleva protsessimudeli poolt loodud raamistikust väljumata.

2.1. Kokkuleppemenetlus USA-s

USA kriminaalseadus on kodifitseeritud 52 erinevas kriminaalkodeksis.⁶⁴ Taoline õiguskorra struktuur tekitab segadust. Selleks, et luua kriminaalmenetluse universaalsem alus, mis vähendaks märkimisväärset erinevust osariikide kriminaalseaduste vahel, loodi nõ karistusnäidisseadustik *Model Penal Code*, millega liitus 34 osariiki.⁶⁵

Süüdistuse esitamise õigus on Ameerika Ühendriikides nii föderaalvalitsusel kui ka osariikidel. Föderaalvalitsusel ja igal osariigil on oma karistusseadus, kohtusüsteem, prokuratuur ja politsei. Kuigi kriminaalmenetlus erineb osariikide vahel ning osariikide ja föderaalvalitsuse vahel, kehtivad teatud aluspõhimõtted ja praktika võrdselt kõigis osariikides nii uurimises kui süüdistuse esitamisel. Käesolevas töös keskendub autor aluspõhimõtte uurimisele USA kokkuleppemenetluses.

Vastavalt USA Põhiseaduse 6. täiendusele menetletakse kõiki kuritegusid kohtus *jury* (žürii) poolt.⁶⁶ Üldistavalt võib öelda, et USA-s on nn *grand jury* (vandemeeste kogu), kes otsustab prokuröri selgituste, tõendite ja seisukohtade põhjal, kas kahtlustatava suhtes esitatakse süüdistus kohtusse,⁶⁷ ning *trial jury* (kohtužürii) kriminaalasjades, mis koosneb kuni 12 inimesest, kellest igaüks peab nõustuma sellega, et süüdistatav on süüdi.⁶⁸ Kokkuleppemenetluse (*plea to guilt* või *plead guilty*) suurimaid erisusi seisneb selles, et kahtlustatav /süüdistatav loobub *trial jury* menetlusest.

Kui süüdistatav on süüdi mõistetud või tunnistanud ennast süüdi (*plea guilty*), arutab ja määrab kohus sobiva karistuse. Föderaalse kriminaalõiguse süsteemi kohtunik tugineb kohtu karistuse määra selgitamisel juhistele, mis on antud iga rikkumise kohta. Enne karistuse määramist kohustab kohtunik USA tingimisi karistamise osakonda koostama eelkaristamise

⁶⁴ P. H. Robinson; M. D. Dubber, Introduction to the Model Penal Code. University of Pennsylvania koduleht. 03.03.1999 Arvutivõrgus: <https://www.law.upenn.edu/fac/phrobins/intromodpencode.pdf>, lk 1 (05.01.2015).

⁶⁵ D. Scott Browlyer. Criminal Law in the USA. Kluwer Law International: 2011, lk 36

⁶⁶ USA põhiseadus. Arvutivõrgus: http://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm#a3, (15.03.2015)

⁶⁷ Ameerika Ühendriikide kohtute koduleht. Arvutivõrgus: <http://www.uscourts.gov/FederalCourts/JuryService/about-jury-service.aspx>, (15.03.2015)

⁶⁸ Federal Rules of Criminal Procedures, rule 23 (a) ja rule 29 (c) (3) Arvutivõrgus: <http://www.uscourts.gov/uscourts/rules/criminal-procedure.pdf>, (15.03.2015)

uurimise aruanne. Vastavas aruandes on kajastatud süüdistatava andmed, isiklik ja kriminaalne taust, kuritegevuse emotsionaalne, füüsiline ja rahaline mõju.⁶⁹

Siinkohal on oluline märkida, et kuigi *plea guilty* praktika erineb sõltuvalt kohtunikust ja jurisdiktsioonist, on kohtuniku roll kokkuleppemenetluses piiratud. Föderaalkohtutes on kohtunikul otseselt keelatud osaleda süü omaksvõtmise läbirääkimistel.⁷⁰ Samas aga on kohtul oluline roll *plea bargaining* (kokkuleppemenetlus) menetluses – kohtunikul on võimalus kas kokkulepe kinnitada või tagasi lükata. Lisaks on USA föderaalkohtutes kohtunikul ainupädevus otsustada karistuse määra üle.⁷¹

2.2. Süü põhimõtte rakendamise erisused *plea bargaining* menetluses

Plea bargaining (kokkuleppemenetlus) olulisemad tunnused on järgmised⁷²:

- Süüdistatav loobub õigusest, et tema asja vaataks läbi *trial jury*
- Tunnistajate risküsitlemine
- Õigus mitte tunnistada enda vastu

Nimetatud õiguste eelduseks on süüdistatava vaba tahe ning oma teost ja selle tagajärjest arusaamine.⁷³ *Plea bargaining* vastavust Ameerika Ühendriikide põhiseadusele on analüüsitud Ülemkohtus korduvalt.

Näiteks kohtuasjas *USA vs. Jackson, 390 U.S. 570 (1968)*, kontrollis Ülemkohus läbirääkimiste protsessi seaduspärasust, kui selle vastutasuks peab süüdistatav loobuma oma õigusest menetleda asja *trial jury* ees. Kõnealusel juhul nägi kuriteo koosseis ette rangema karistusena surmanuhtluse. Surmanuhtlust sai määrata karistusena ainult juhul, kui asja menetleti *trial jury* koosseisus. Seega, et vältida surmanuhtlust, loobusid kohtualused nõ üldmenetlusest ja tunnistasid innukalt oma süüd. Kohus leidis, et probleem ei olnud *plea*

⁶⁹ Reduction in Sentence for a Guilty Plea. 2007. USA Karistamisemaeti koduleht. Arvutivõrgus: [https://www.sentencingcouncil.org.uk/wp-content/uploads/Reduction in Sentence for a Guilty Plea - Revised_2007.pdf](https://www.sentencingcouncil.org.uk/wp-content/uploads/Reduction_in_Sentence_for_a_Guilty_Plea_-_Revised_2007.pdf), (03.03.2015).

⁷⁰ Federal Rules of Criminal Procedures, rule 11 (1) (M)

⁷¹ M. Sillaots. Kokkuleppemenetlus kriminaalmenetluses, Tartu, 2004, lk 13

⁷² Joel Samtha. Criminal Procedure. Cengage Learning: 2011. Lk 462

⁷³ Alan Wethheimer. Freedom, Morality, Plea Bargainin and the Supreme Court. Princeton University Press: 1979, lk 3

bargaining õiguspärasuses, vaid kokkuleppemenetlus julgustas kohtualust loobuma oma õigusest.⁷⁴

Kaks aastat hiljem kohtuasjas *Brady vs. United States*, 397 U.S. 742 (1970) ütles Ülemkohus otsesõnu, et *plea bargaining* protsessis võivad mõlemad menetluse pooled. Kohus lisa ka peamise kriteeriumi kokkuleppemenetlusse astumisel: vabatahtlikkus ja teadlikkus.⁷⁵ Veelgi enam, aasta hiljem kohtuasjas *Santobello vs. New York*, 404 U.S. 260 (1971) rõhutas Ülemkohus, et kokkuleppemenetlus on võistleva kohtumenetluse oluline osa eeldusel, et see on läbi viidud seaduslikult.⁷⁶

Kohtunik ei ole kokkuleppe läbirääkimiste osapool.⁷⁷ Eelviidatud *Santobello vs. New York* kohtuasjas rõhutas kohus ka võimalust süüdistataval võtta tagasi oma süü omaksvõtmine juhul, kui prokurör ei täida oma kokkuleppes tulenevat kohustust. Seaduse kohaselt uurib kohtunik asjas kogutud tõendeid, prokuröri võimuses on esitada süüdistus ning anda kohtule soovitusi karistuse määra kohaldamisel. Kohus leidis, et prokurör peab teavitama süüdistavat oma pädevuse piirangutest ja ka sellest, et kokkulepe ei saa piirata kohtuniku diskretsiooniõigust otsustada karistuse üle.⁷⁸

Sellest tuleneb, et USA kokkuleppemenetluse kohaselt loobub süüdistatav olulistest põhiseadusega tagatud menetlusõigustest, samas prokurör on seotud vaid lubadusega esitada kohtule soovitus karistuse liigi ja määra osas. Üks oluline näide kohtupraktikast: kohtuasjas *Unites States vs. Johnson* 333 U.S. 10 (1948) määras kohus hoolimata prokuröri esitatud soovitusel mõista süüdistatavale kokkuleppe kohaselt vastuteeneks 10-aastane vanglakaristus, 50 aasta pikkuse vangistuse.⁷⁹ Kohtuasjas *United States vs. McGahey* 405 U.S. 977 (1972). mõisteti kahtlustatav föderaalsetes kohtus kaheks järjestikuseks 5-aastaseks karistuseks vangi pärast seda, kui isikult meelitati kohese vabastamise lubadusega välja süüdistatav *plea* (kokkulepe).⁸⁰

⁷⁴ Ameerika Ühendriigi Ülemkohtu koduleht. Arvutivõrgus: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/390/570/>, (15.03.2015)

⁷⁵ Ameerika Ühendriigi Ülemkohtu koduleht. Arvutivõrgus: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/397/742/>, (15.03.2015)

⁷⁶ Ameerika Ühendriigi Ülemkohtu koduleht. Arvutivõrgus: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/404/257/>, (15.03.2015)

⁷⁷ Albert Abshule. "The Trial Judge's Role in Plea Bargaining, Part I," 76 Columbia Law Review 1059 (1976), lk 1059

⁷⁸ Ibid. lk 1068

⁷⁹ Ameerika Ühendriigi Ülemkohtu koduleht. Arvutivõrgus: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/333/10/case.html>, (15.03.2015)

⁸⁰ OP.cit 75, lk 1070

Eeltoodust võib järeldada, et kuigi kokkuleppemenetlus loob eelduse kergema karistuse määramiseks, on USA-s järgitud võistleva kohtumenetluse põhitunnuseid: pooled esitavad tõendid ning kohus kontrollib menetluse kestel nende vastavust seaduses kehtestatud tingimustele, aga kokkulepe ei piira mingil määral karistuse määramisel süü raskusele vastava karistuse määramist.

Revolutsiooniliseks kohtuotsuseks USA kokkuleppemenetluses võib nimetada 21. märtsi 2012. a USA Ülemkohtu lahendit kohtuasjas *Missouri vs. Frye*, 566 U. S. 10-444 (2012). Viidatud kohtuasjas otsustas kohus küsimuse üle, kas ebaefektiivset ja ebaprofessionaalset õigusabi läbirääkimistel kokkuleppemenetluses võib pidada USA Põhiseaduse 6. täienduses sätestatud õiguse efektiivsele õiguskaitsele rikkumisena.⁸¹ Nimetatud juhul ei teavitanud advokaat kaitsealust prokuratuuri pakkumisest sõlmida kokkuleppe ja selle tõttu lahendati kohtuasja *trial jury* ees ning süüdistatav sai võrreldes prokuratuuri pakkumisega raskema karistuse. Kohus arendas edasi 1963. aastal kokkuleppemenetluses kohaldatavat kriteeriumi (*Gideon v. Wainwright*, 372 U.S. 335 (1963)), millega laiendas olulisel määral süüdistatavate õigusi.⁸²

Esimene kriteerium räägib sellest, et pakkumine peab olema formaalselt fikseeritud ehk see peab olema esitatud kirjalikult taasesitamist võimaldavas vormis vastavalt sellele, kuidas toimusid läbirääkimised. Selle regulatsiooni eesmärk on tagada läbirääkimiste läbipaistvus ja selgus, kui hilisem uurimine muutub tulenevalt poolte käitumisest läbirääkimiste käigus.⁸³

Teine kriteerium puudutab osariike (nimelt süüdituse esitajat). Osariigid võivad kehtestada reegleid, mis tagaksid, et kõik *plea to guilt* pakkumised oleksid esitada kirjalikult, selleks, et hiljem vältida arusaamatusi või väljamõeldud / fabritseerid süüdistuste esitamist.⁸⁴ Taoline lähenemine tagab muuhulgas poolte võimalusi aktiivselt osaleda läbirääkimises, elimineerib süüdistuse võimalusi kasutada vett mittepildavaid tõendeid ja sunnib poolt põhjendama oma pakkumisi.

⁸¹ Ameerika Ühendriigi Ülemkohtu koduleht. Arvutivõrgus: <http://www.supremecourt.gov/opinions/11pdf/10-444.pdf>, (15.03.2015)

⁸² A. Liptak. Justices' Ruling Expands Rights of Accused in Plea Bargains. New York Times: 21.03.2012. Arvutivõrgus: http://www.nytimes.com/2012/03/22/us/supreme-court-says-defendants-have-right-to-good-lawyers.html?_r=0, (20.04.2015).

⁸³ OP. cit 76, lk 10

⁸⁴ Ibid

Ning viimane ja kolmas kriteerium käsitleb kaitsja osavõttu läbirääkimistest. Kõik ametlikud pakkumised võivad olla fikseeritud oluliste *plea* menetlustoimingute protokollides või salvestistes ning peavad kajastama asjaolu, et süüdistatavat oli ammendavalt nõustatud oma kaitsja poolt võimalikest kokkuleppe sõlmimise tagajärgedest enne nõusoleku andmist. Täiendavalt kohustab see kaitsjad viivitamata teavitama kaitsealust tehtud pakkumisest.⁸⁵ Autori hinnangul nimetatud reegel kohustab kaitsjat suhtuma asjasse mitte formalistlikult, vaid väga suure hoolsusega.

Samal päeval ehk 21. märtsil 2013. a tegi Ülemkohus lahendi kohtuasjas *Lafer vs Cooper*, 566 U.S 10–209 (2012), milles põhjendas täiendavalt uusi kriteeriumeid ning sätestas, kuidas peab olema heastatud kahju, mida süüdistatav kannab ebaprofessionaalse õigusabi tõttu kokkuleppemenetluses.⁸⁶ Kohus rõhutas samu nõudeid ning selgitas lahti, kuidas peaks kohus tuvastama õigusabi ebaefektiivsuse ja tehtud vea kaitsja töös (*Strickland rule*). Oluline on aga see, et kohus sedastas, et juhul kui kaitsja hooletuse või vea tõttu loobus süüdistatav *plea guilty* pakkumisest ning sai raskema karistuse, siis korrektne hüvitamise meede on käskida osariigil (süüdistusele) teha uuesti *plea* pakkumine.⁸⁷

Kohus tunnistas nimetatud lahendites, et läbirääkimised on kriitiline koht USA kriminaalmenetluse süsteemis, kuna USA-s lahendatakse kokkuleppemenetluses üle 94% kriminaalasju. Autor arvab, et süü põhimõtte rakendamise seisukohalt on oluline, et nimetatud kriteeriumid tagavad tõendite kvaliteedi tõstmist ja kontrollitavust. Nimelt kuna pakkumine peab olema kirjalik ja põhjendatud, kirjeldama millised on prokuratuuri järeleandmised ning osapoolte läbirääkimised fikseeritakse dokumentaalsel kujul, saab selles realiseeruda võistlevuse põhimõtte ja kohtul tekib võimalus analüüsida tõendid kriitilises valguses (kaitsja ja süüdistatav vaidlevad teatud osale vastu, üritades saada süüdistatavale väiksema karistuse). Tõhus õiguskaitse ja kaitsja kohustus selgitada lahti pakkumine, selle võimalikud alternatiivid ja tõendite tõendamisväärtuse, tagab kaitsealusele paremad osutamismõimalused, sammuti lihtsustab kohtul süüdistava vaba tahte ja kokkuleppest arusaamise väljaselgitamist ja annab parema ülevaate nii läbirääkimiste käigu kui ka toimikus sisalduvate tõendite kohta.

Ühtlasi on oluline selgitada, milline on õiguslik alus karistuse määra vähendamiseks USA *plead guilty* menetluses. Nagu oli mainitud käesoleva töö p-s 2.1, kehtib karistuse määramisel

⁸⁵ Ibid

⁸⁶ Ameerika Ühendriigi Ülemkohtu koduleht. Arvutivõrgus: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/566/10-209/>. 11.04.2015

⁸⁷ Ibid, lk 16

USA-s soovituslik juhend kohtunikele. See sisaldab alus ja soovitusi karistuse vähendamiseks juhul, kui pooled sõlmivad kokkuleppe. Tulenevalt USA Föderalkoodeksi (U.S Code) § 3553 (a) peab karistus olema piisav, aga mitte rangem kui seaduses sätestatud eesmärkide saavutamiseks.⁸⁸ Karistuse määramise juhend täpsustab eraldi, et *guilty plead* juhtumistel on soovituslik vähendada karistust, kuna *guilty plead* menetluses vähendatakse muuhulgas aega, mis jääb kuriteo toimepanemise ajast kuni karistuse määramiseni ning ühtlasi kannatanu ebamugavust seoses kriminaalmenetlusega (ei pea andma ütlusi ega osalema toimingutes).⁸⁹

Kohtunik ei ole selle juhendiga seotud ja võib määrata kas rangema või isegi leebema karistuse kui oli märgitud kokkuleppes juhindudes üldisest reeglist. Karistuse määramisel võtab kohtunik arvesse nii teo raskust, kahju suurust kui ka isiku kahetsust seoses toimepandud kuriteoga. Täiendavalt uurib kohtunurk koostatud raportist (vt p 3.1) isik tausta. Oluline on aga see, et õigusaktide tasandil on olemas õiguslik alus karistuse määramiseks ja selle erisustest *guilty plea* puhul, kus kohtunik võtab suurel määral arvesse isiku kahetsust ning *plea* sõlmimise vabatahtlikkust.⁹⁰

2.3. Kokkuleppemenetlus Saksamaal

Kõige üldisemalt tutvustatakse Saksamaa kriminaalmenetlust kui Mandri-Euroopa õigussüsteemi osa, mis rajaneb uurimispõhimõttel ning vastandub *common law* süsteemis tavaliseks peetud võistlevale kriminaalmenetluse mudelile.⁹¹ Kriminaalmenetlus on reguleeritud mitme õigusaktiga reeglina föderaaltasemel (nagu ka materiaalõiguslikud normid).⁹²

Süü põhimõtte omab kesket kohta Saksamaa karistusõiguses. Siinkohal ei saa minna mööda kaasistujatest, kes samuti otsustavad koos professionaalse kohtunikuga, kas süüdistatav on süüdi ja kas ta peab saama karistatud. Teatud asjades menetlevad asja üks professionaalne kohtunik ja kaks laiendatud kaasistujat. Süüdimõistva kohtuotsuse tegemiseks on vajalik 2/3

⁸⁸ U.S code §3553 (a). Arvutivõrgus: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/3553>, (11.02.2015)

⁸⁹ Reduction in Sentence Reduction in Sentence for a Guilty Plea for a Guilty Plea. Arvutivõrgus: https://www.sentencingcouncil.org.uk/wp-content/uploads/Reduction_in_Sentence_for_a_Guilty_Plea_-_Revised_2007.pdf. (B).p 2.2 lk 4, (12.04.2015)

⁹⁰ Ibid. P 2.3

⁹¹ Michael Bohlander. Principles of german Criminal procedure.Hart Publishing Ltd: 2012. lk 6.

⁹² Ibid, lk 9

häälteenamus (StPO⁹³ § 249 (2)) (Saksamaa kriminaalmenetlusseadustik). Seega süü tõendamisel ja uurimisel on tõendamise standard väga kõrge, sest veenma peab ka laiendatud koosseisu kaasistujaid, kes pole eelnevalt asja materjalidega tutvunud. Praktikas aga ei ole sellist olukorda veel esinenud, et laiendatud kaasistujad oleksid kohtuniku otsuse ümber lükanud.⁹⁴

Kokkuleppemenetlus Saksamaal omab pikka ajaloolist tausta võrreldes Eestiga. Nagu on oma doktoritöös välja toonud M. Sillaots, olid kokkulepete erinevad vormid võimalikud Saksamaa kriminaalmenetluses ammu enne seda, kui Saksamaa Konstitutsioonikohus 2012. aastal tunnistas kokkuleppemenetluse põhiseadusele vastavaks. Nii võib kohus StPO § 245 (2) kohaselt prokuratuuri taotlusel, kaitsja ja kohtualuse nõusolekul üksikutest tõenditest loobuda.⁹⁵

Kui USA kokkuleppemenetluses on läbirääkimiste eelduseks süü omaksvõtt, mida saab tagasi võtta juhul, kui prokurör ei täida oma kohustusi, ning Eestis on Riigikohus kohtuasjas nr 3-1-1-81-11 jõudnud järelduseni, et kui süüdistatav nõustub kokkuleppega, sh temale süüksarvatud kuriteo kvalifikatsiooniga ning seeläbi asjaoluga, et kokkuleppemenetluses tehtava süüdimõistva kohtuotsuse korral käsitatakse teda kokkuleppes märgitud kuriteo toimepanemises süüdiolavana, siis Saksamaal ei piisa kokkuleppes sisalduvast ülestunnistusest selleks, et tõendada kohtualuse isiku süüd. Ülestunnistus on pigem üks paljudest tõendite vormidest, mis ei oma iseseisvat protseduurilist funktsiooni.⁹⁶ StPo § 244(2) ei näe kokkuleppemenetluses ette mingit erandit tõe väljaselgitamise kohustusest. Seega ei saa kohus tugineda vaid süüdistatava poolt süü tunnistamise faktile, vaid peab uurima, kas see on ka tõendatud.

Saksa kriminaalmenetluses nende kokkulepete sõlmimisel, mille korral menetluses osalejad lepivad kokku menetluseseme ulatuses või õigusliku tagajärje valdkonnas, osalevad kohtunik, prokurör, kaitsja ja kohtualune. Kohtuotsuste kokkulepete korral lepatakse kaitsja, prokuratuuri ja kohtu vahel kokku, milline õiguslik tagajärg peab saabuma peamenetluses kohtuliku arutamise järel. Saksa kriminaalmenetluse praktikas võib ka kohtunik olla

⁹³ Strafprozeßordnung. Saksamaa kriminaalmenetlusseadustik. 23.aprilli 2014 redaktsioon (BGBl. I S. 410). Arvutivõrgus: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/, (19.01.2015)

⁹⁴ Eberhard Siegmund. The function of honorary judges in criminal proceedings in Germany. 2000. Arvutivõrgus: http://www.unafei.or.jp/english/pdf/RS_No56/No56_13VE_Siegismund2.pdf, lk 114, (24.03.2015)

⁹⁵ M. Sillaots. Kokkuleppemenetlus kriminaalmenetluses. Tartu, 2004, lk 14

⁹⁶ Regina E. Rauxloh, *Formalization of Plea Bargaining in Germany: Will the New Legislation Be Able to Square the Circle?*, 34 Fordham Int'l L.J. 296 (2011). Arvutivõrgus: <http://ir.lawnet.fordham.edu/ilj/vol34/iss2/5>, (23.03.2015)

läbirääkimiste algatajaks, ta võib kaitsjaga rääkida enne kui ta süüdistajaga üldse kontakteerub. Kohtunik on see, kes pakub süüdistatavale järeleandmisi vastutasuks süü ülestunnistamise eest.⁹⁷ Seega on oluline moment, mis eristab Saksamaa kokkuleppemenetlust USA ja Eesti kokkuleppemenetluse protsessist – kohtunik on võrdväärne läbirääkimistel osaleja.⁹⁸

2.4. Süüpõhimõtte rakendamise erisused kokkuleppemenetluses Saksamaal

Saksamaa regulatsiooni ning süü põhimõtte rakendamise erisuste igakülgseks mõistmiseks kokkuleppemenetluses on vajalik uurida Saksamaa kokkuleppemenetluse ajalugu. Viimase 20 aasta jooksul on Saksa kriminaalmenetluses toimunud märkimisväärsed muudatused, nimelt on kasvanud menetlusosaliste arv (prokurör ja kaitsja) ning kohus on võtnud selge suuna erinevate kokkulepete sõlmimiseks kriminaalasjades, kus tõendite kogumine on keerulisem, murettekitavam või vajab kompleksset lähenemist.⁹⁹ Lisaks tuleb arvestada oluliselt kasvanud majanduskuritegude koosseisude lisandumisega.¹⁰⁰ Kõige olulisemaks põhjuseks, miks kohtud hakkasid kokkuleppeid soosima, oli ressursside puudus. Näiteks Siemensi kaasuses kulus kuriteo uurimisele 100 miljonit eurot ja vastavad kulud kandis ettevõtte.¹⁰¹

Kokkuleppe saavutamisel ei vaielnud pooled ega kohus enam kokkuleppe esemeks oleva kuriteo üle, kuna seda käsitleti veendumusena. Selle asemel tegi süüdistatav ülestunnistuse ja reeglina sai vastutasuks läbiräägitud ja kokkulepitud karistuse. Kuni 2009. aastani (ehk kuni vastava seadusemuudatuse jõustumiseni (*Gesetz zur Regelung der Verständigung im Strafverfahren*)) peeti taolisi läbirääkimisi reeglina väljaspool kohtusaali ja kohtunikud üritasid

⁹⁷ M. Sillaots. M. Sillaots. Kokkuleppemenetlus kriminaalmenetluses, Tartu, 2004. lk 144

⁹⁸ Shawn Marie Boyne, Uncertainty and the Search for Truth at Trial: Defining Prosecutorial "Objectivity" in German Sexual Assault Cases, 67 Wash. & Lee L. Rev. 1287 (2010). Arvutivõrgus: <http://scholarlycommons.law.wlu.edu/wlulr/vol67/iss4/4>, lk 1312, (25.03.2015)

⁹⁹ Maïke Frommann, Regulating Plea-Bargaining in Germany: Can the Italian Approach Serve as a Model to Guarantee. Arvutivõrgus: <http://www.hanselawreview.org/pdf8/Vol5No2Art04.pdf>, lk 199 (25.03.2015)

¹⁰⁰ Marc Engelhart, Development and Status of Economic Criminal Law in Germany. German Law Journal (2014), available at <http://www.germanlawjournal.com/index.php?pageID=11&artID=1637>, lk 694-695. (24.03.2015)

¹⁰¹ Marc Engelhart, Development and Status of Economic Criminal Law in Germany. German Law Journal (2014), Arvutivõrgus: <http://www.germanlawjournal.com/index.php?pageID=11&artID=1637>, lk 710. (24.03.2015)

taolisi läbirääkimisi varjata (erialases kirjanduses nimetatakse neid tihti mitteformaalseteks läbirääkimisteks).¹⁰²

Seaduse vastuvõtmise üks põhjusi oli just eesmärk vältida edaspidi taolisi „fikseerimata läbirääkimisi“. Uurides kokkuleppe eset, mis on reguleeritud StPO § 257 C (2) selgub, et kokkuleppe esemeks on isiku süü omaksvõtt. Kokkuleppe objektiks ei saa olla süüdimõistev otsus, lisakaristus või ennetamismeetmed, mis on sama säte kohasel välistatud. Seega seadusandja on rõhutanud, et Saksamaa kokkuleppemenetluses ei eksisteeri erandit süü põhimõtte rakendamise kohustuslikkusest. StPO § 257 C (3) sätestab, et kohus „teatab pooltele, millise sisuga kokkuleppe võib koostada läbirääkimiste tulemusel. Kaaludes ja asjaolusid vabalt hinnates ning lähtudes üldistest karistamise põhimõtetest, määrab kohtunik karistuse ülemise ja alumise piiri. Prokurörile ja kaitsjale ning kohtualusele tuleb anda võimalus esitada märkusi kohtu poolt tehtud ettepanekule. Kokkuleppe tekib siis, kui süüdistatav ja prokuratuur nõustuvad kohtu ettepanekuga.“¹⁰³

Seega kokkuleppemenetluses Saksamaal on loodud üldmenetlusega sarnased garantiid ning kohus mõistab karistuse lähtuvalt isiku süü suurusest ja siseveendumusest. Teatud järeleandmistele tulemusel on karistuse määra võimalik mõjutada, aga kontroll karistuse suuruse vastavusest süü suurusele on ikkagi kohtuniku käes.

Samas ka Saksamaal ei ole süü põhimõtte järgimine probleemivaba. Esiteks, kuna kohtunik on läbirääkimiste osapool ei ole ta enam erapooletu. Lisaks on ta ka tõendite hindaja. Seetõttu on Saksamaal esitatud isegi ettepanekuid minna tagasi menetluse mudelile, mis hõlmas eeluurimistoimiku koostamist selleks, et tagada tõendite igakülgne kontrollimine ja hindamine.¹⁰⁴

Täiendavalt tuleb rõhutada, et Saksamaal peetava *Absprache* (kokkulepe) tulemusel saavutatud karistuse suuruse vähendamise aluseks on isiku süü ülestunnistus. Samas karistuse määra vähendamisele avaldab mõju süüdistatava kahetsus, mida ta võib väljendada süü ülestunnistuses. Ka Saksamaa Liitvabariigi Ülemkohus leidis, et ülestunnistust tuleb käsitleda

¹⁰² Maike Frommann, Regulating Plea-Bargaining in Germany: Can the Italian Approach Serve as a Model to Guarantee. Arvutivõrgus: <http://www.hanselawreview.org/pdf8/Vol5No2Art04.pdf>, lk 199 (25.03.2015)

¹⁰³ StPO. Arvutivõrgus: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.html#p1718 (19.01.2015)

¹⁰⁴ S. Cheesman. Comparative Perspectives on Plea Bargaining in Germany and the U.S.A. University of Szeged: 2014. Arvutivõrgus:

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:ouQjsHbY_8QJ:https://publishup.uni-potsdam.de/opus4-ubp/files/7457/S113-151_aiup02.pdf+&cd=1&hl=et&ct=clnk&gl=ee, lk 134 (11.04.2015)

süüd kergendava asjaoluna.¹⁰⁵ Samas aga kritiseeritakse taolist lähenemist kokkuleppemenetluse kontekstis, kuna see on vastuolus Saksamaa põhiseaduse artikli 103 (2) ja StPO §261, kus on sätestatud põhimõtted, et süüdistatav ei tohi olla kohtu poolt süüdi mõistetud, kui esineb kahtlusi tema süüs, sest nagu näitab praktika, ka süütud isikud tunnistavad mõnikord oma süüd, kui neil ei ole midagi üles tunnistada.¹⁰⁶ Samas on oluline, et Saksamaa kohtupraktikas (Saksamaa Karistuse seaduse § 46) seostakse karistuse vähendamise võimalust kokkuleppemenetluses kohtualuse kahetsusega (Saksamaa Karistuse seaduse § 46 (3))¹⁰⁷.

Kuna Saksamaal kohtunik on kohustatud uurima ja selgitama välja kõik vajalikud tõendid (mitte ainult need, mida esitavad pooled), siis kokkuleppemenetlus lisas Saksamaa kriminaalmenetlusesse palju probleeme. Saksamaa praktikud lahendasid olukorra sellisel viisil, et esiteks kahtlustataval/süüdistataval on õigus anda ütlusi (prokuratuuri poolt kogutud), olemas olevate tõendite kohta, aga mitte esitada uusi (*slim confession*). See kaitseb kaitsealust olukorrast, kus ta peaks menetlustoimingute või tõendite esitamise kaudu avaldama täiendavad tema jaoks kahjulikud asjaolud.¹⁰⁸

Saksamaal nagu ka USA-s on samuti kehtestatud täiendavad nõuded läbirääkimiste dokumenteerimisele. StPO § 273(1) (a) kohaselt kõik läbirääkimised, mis toimusid enne kohtumenetlust, peavad olema dokumenteeritud, sh asjaolud, kui läbirääkimisi ei ole toimunud. StPO § 273 c(4) sätestab, et kaitseb süüdistatava õigus õiglasele kohtumenetlusele. Selle kohaselt juhul, kui peaksid ilmnenema uued asjaolud, on kohus karistuse määramisel seotud esialgse „prognoosiga“.

Eeltoodust võib järeldada, et Saksamaal on sarnaselt USA-ga pööratud tähelepanu läbirääkimiste fikseerimise olulisusele ja rõhutatud selle olulisust. Seeläbi on ette nähtud täiendav allikas kohtuniku jaoks karistuse määramisel. Karistamise vähendamise alus kokkuleppemenetluses on samuti sätestatud seaduse tasandil ning leidnud kinnitust kohtupraktikas. Pooled saavad kokku leppida karistamise määra osas, lähtudes kohtuniku

¹⁰⁵ Ibid, 137

¹⁰⁶ R. E. Rauxloh. Formalisation of Plea Bargaining in Germany - Will the New Legislation Be Able to Square the Circle? Fordham International Law Journal. Arvutivõrgus: http://www.google.ee/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact=8&ved=0CDEQFjAC&url=http%3A%2F%2Ffir.lawnet.fordham.edu%2Fcgi%2Fviewcontent.cgi%3Farticle%3D2278%26context%3Dilj&ei=SgEpVcO_DouVsgGzqISQDA&usq=AfQjCNH3HyJp6ePbjRgJJYH61ULN-RoOAQ&sig2=7lm2IGM1ZHIZIAqmewtdA&bvm=bv.90491159,d.bGg, lk 11 (23.03.2015)

¹⁰⁷ Saksamaa Karistuseseadus. Arvutivõrgus:

http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html.

¹⁰⁸ Op.cit 100, lk 138

poolt etteantud vahemikust (kohtunikule jääb õigus kokkulepet mitte kinnitada), mis aga ei vähenda karituse põhjendamise olulisust.

2.5. Saksamaa, USA ja Eesti kokkuleppemenetluse võrdlev kokkuvõtte

Ei ole saladus, et Eesti õiguskord on võrreldes Saksamaa ja USA õiguskorraga väga noor ja on arenenud äärmiselt kiiresti. Samas tuleb tõdeda, et kokkuleppemenetlus on Eestis veel lapsekingades, mida ilmestab asjaolu, et kui USA-s käsitles Ameerika Ühendriikide Ülemkohus kokkuleppeid juba 1950ndatel aastatel ja Saksamaal rakendati mitteformaalseid kokkuleppeid alates 1970ndatest¹⁰⁹, siis Eesti kriminaalmenetluse seadustikku jõudis kokkuleppemenetluse regulatsioon alles 2004. aastal ning selle väljatöötamisel võeti suuremas osas eeskujuks just USA-s rakendatav menetluse mudel.

Kuna Eesti on üle võtnud Saksa karistusõiguse süüühimõtte ning teoreetikute seisukohad, samas kui kokkuleppemenetluse mudeli integreerimisel juhinduti USA mudelist, siis on käesolevas töös tõstatatud probleemi lahendamiseks äärmiselt vajalik analüüsida uuritud põhimõtte rakendamist ja erisusi, mis seonduvad kokkuleppemenetlusega.

Kõige üldisemalt võib liigitada USA ja Eesti kriminaalmenetluse võistlevaks protsessiks ning Saksamaa kriminaalmenetluse uurimispõhimõttel rajanevaks protsessiks. Mitte üheski uuritud õiguskorras ei ole kõik nõ „must-valge“. Kõik erisused on täpselt sätestatud vastavates seadusandlikes aktides. Oluline on märkida, et uurides ja selgitades, kas Saksamaa kriminaalmenetluses eksisteerib võistleva protsessi elemente, tuleb tõdeda, et taoline element toodi sisse just kokkuleppemenetluse rakendamisega. Selle kohaselt saavad prokurör ja kohtualune esitada kohtule märkusi kohtu poolt esitatud kokkuleppe ettepanekule. Taoliste muudatuste taga on menetlusökonomilised kaalutlused. Sarnane on olukord ka Eestis. Uurimispõhimõtte kasutamine on lubatav väga äärmuslikel juhtudel, mis on sätestatud seaduses ning mille rakendamiseks on vaja erandlikke ja kaalukaid põhjusi.¹¹⁰

Karistusõiguse süüühimõtte on oluline ning obligatoorseks eelduseks isiku suhtes süüdimõistva kohtuotsuse langetamiseks. Nii USA-s kui ka Saksamaal on kohtunikud

¹⁰⁹ Maïke Frommann, Regulating Plea-Bargaining in Germany: Can the Italian Approach Serve as a Model to Guarantee. Arvutivõrgus: <http://www.hanselawreview.org/pdf8/Vol5No2Art04.pdf>, lk 197 (25.03.2015)

¹¹⁰ M. Sillaots. Kokkuleppemenetlus kriminaalmenetluses, Tartu, 2004, lk 44

kohustatud tuvastama isiku süü ja selle suuruse. USA tehakse seda nn „üldmenetluses“ – *trial jury* menetluses – mis on mitte-juristidest koosnev kollegiaalne organ, kes kohtuistungil langetab otsuse, kas isik on süüdi või mitte, ehk teisisõnu *Trial jury* lahendab küsimuse kas süü on tõendatud või mitte, kohtunik aga tuvastab süü suuruse ja vastava karistuse, juhindudes kehtestatud reeglitest eraldi menetluses. Saksmaal on süüõhimohte peamiseks rakendajaks kohtunik, kes otsustab nii süü tõendamise küsimuse kui ka süü suuruse. Saksamaa kohus näeb ette ka nn laiendatud kaasistujaid, kes saavad kaasa rääkida otsuse langetamisel, aga nende praktilist rolli ja mõju ei saa võrrelda *trial jury* otsustuspädevusega.¹¹¹ Ei USA-s ega Saksamaal ei näe õiguskord ette erandeid süüõhimohte rakendamisel kokkuleppemenetluses. Samas aga on USA-s kohtuniku jaoks olemas soovituslik juhend karistuse suuruse määramisel ning ka juhised kokkuleppemenetluses määratava karistuse vähendamiseks. Saksamaal on karistuse vähendamise aluseks süüdistatava kahetsus oma teo eest. Mõlemas riigis nii süü suurus kui ka karistus kohtuniku kontrolli all. Eestis peab kohtunik samuti juhinduma kohtuotsuse tegemisel ja karistuse määramisel süüõhimohtest. Samas jääb ikka ebaselgeks, kuidas rakendab kohus seda olukorras, kus süü suurus ei ole kokkuleppe objektiks ning tulenevalt võistlevast protsessist ei saa kohtunik ise uusi asjaolusid tuvastada. Samuti, kui praktikas räägitakse karistuse vähendamise võimalusest, ei näe seadust sellist alust ette ja seda vaatamata asjaolule, et prokurör saab teha teatud järelandmisi asjaolude subsumeerimisel karistusnormi alla.¹¹²

Menetluse liikide erisusi ja sarnasusi demonstreerib alljärgnev tabel:

Tabel 1. Kriminaalmenetluse põhimõtete rakendamise erisused Eestis, USA-s ja Saksamaal.

	Eesti	USA	Saksamaa
Võistlev protsess	+	+	
Uurimispõhimõttel rajanev menetlus			+
Erandid üldisest menetlus mudelist	Detailselt sätestatud seadustes	Detailselt sätestatud seadustes	Detailselt sätestatud seadustes

¹¹¹ G. Casper, H. Ziesel. Lay judges in German criminal procedure. The Journal of Legal Studies. Thw University of Chicago: 1972. Lk 135

¹¹² RKKKm 14.12.2009. 3-1-1-96-09 .p 9

Süüühimõte karistuse alus	kui	+	+	+
------------------------------	-----	---	---	---

Käesolev tabel on koostatud võrdleva analüüsi tulemuste põhjal

Sõltuvalt menetluse „tüübist“ tulenevad ka olulised erinevused osas, mis puudutab kokkuleppemenetlust. Saksamaa kriminaalmenetluses vastutab kohtunik materiaalse tõe väljaselgitamise eest. See tähendab kohtuniku vastutust piisavate ja vajalike tõendite olemasolu eest. Lisaks näeb Saksamaa kriminaalmenetlusõigus ette ka prokuröri kohustuse selgitada välja objektiivne tõde. Tulenevalt sellest osalevad kokkuleppemenetluses kohus, kes on tihti läbirääkimiste initsiaator, prokurör, kaitsja ja kaitsealune. Kohus teeb ettepaneku, millise sisuga kokkuleppe võiksid pooled sõlmida. Kokkuleppe objektiks on õiguslikud tagajärjed ja asjaolud ning lisaks süü omaksvõtmine süüdistatava poolt. Süü omaksvõtmine ei vabasta kohut tõe väljaselgitamise kohustusest. Süü suurus ja sellest tulenevalt ka karistuse määr on piiratud kohtuniku poolt seatud raamidega (kohtunik määrab minimaalse ja maksimaalse karistuse piiri).

USA kriminaalmenetluse objektiks on samuti süü omaksvõtmine, mis on kohtuniku jaoks siduv. Süü omaksvõtmise korral peatab prokurör tõendite kogumise täielikult ning piirduvad üldise õigusrikkumise kontrolliga (selline lähtumine on omane ka Saksamaa kohtutele).¹¹³ Vastutasuna lubab prokurör teha kohtule ettepaneku karistuse suuruse osas. Kohus ei ole seotud nimetatud ettepanekuga ja lähtub vaid süü suuruselt (kuigi Ülemkohus oma otsustes on võimaldanud teha teatud järeleandmisi). Prokurör ja kohus on üksteisest eraldatud ja kohtunik ei osale tõendamise protsessis.

Eesti kokkuleppemenetluses sarnaselt USA kokkuleppemenetlusega vastutab süü tõendamise eest prokurör. Kokkuleppe objektiks on tulenevalt KrMS 244 lg-st 2 kuriteo kvalifikatsioon, kuriteoga tekitatud kahju laad ja suurus ning karistuse liik ja määr. Süü omaksvõttu kui obligatoorset eeldust ei ole, piisab sellest, kui prokurör, kohtualune ja kaitsja saavutavad nimetatud punktides kokkuleppe.

Kokkuleppemenetluse erisusi ja sarnasusi demonstreerib alljärgnev tabel:

¹¹³ M. Sillaots, Kokkuleppemenetlus kriminaalmenetluses. Tartu, 2004, lk 116

Tabel 2. Kokkuleppemenetluse erisused Eestis, USA-s ja Saksamaal.

	Eesti	USA	Saksamaa
Kokkuleppe objekt	Kuriteo kvalifikatsioon, kuriteoga tekitatud kahju laad ja suurus ning karistuse liik ja määr	Süü omaksvõtt, kuriteo kvalifikatsioon, kuriteoga tekitatud kahju laad	Süü omaksvõtt
Vastusooritus prokuröri poolt	Kokkulepe on siduv prokuröri jaoks	Teeb ettepaneku kohtule karistuse liigi ja määra osas	Saab pidada läbirääkimisi karistuse liigi ja määra osas kohtu poolt seatud piirides
Kes otsustab karistuse määra	Pooled	Kohtunik	Kohtunik ja pooled
Kohtuniku osalus	Ei ole kokkuleppe osaline	Ei ole kokkuleppe osaline	On osaline ja sageli initsiaator
Süü omaksvõtt	Ei ole obligatoorne element	On obligatoorne element	On obligatoorne element
Karistuse vähendamise alus seoses kokkuleppesõlmimisega	Ei ole. Karistuse suurus peab vastama süü suurusele	Karistuse vähendamise juhend ja lisaks on seotud süüdistatava süü omaksvõtuga ja kahetsusega toime pandud teo eest	Süü omaksvõtt ja kahetsus toime pandud teo eest on seadusega sätestatud karistuse vähendamise alus.

Käesolev tabel on koostatud võrdleva analüüsi tulemuste põhjal

Käesolevas peatükis analüüsis autor püstitatud probleemi lahendamise seisukohalt olulisi põhimõtteid kahe erineva riigi õiguskordade näitel, mille seaduslikku mudelit on kasutanud

Eesti oma regulatsiooni kehtestamisel (Saksamaa ja USA kriminaalmenetluse regulatsioonid). Nimetatud ja tuvastatud järeldused ning argumendid on olulised välja selgitamiseks, kas karistusõiguse süüühimõtet karistuse määramisel on võimalik ületada tõlgendamise teel (võttes arvesse USA ja Saksamaa õigusteoreetilised seisukohad ja regulatsioonid) või on vajalik teha ettepanek seaduse muudatuseks.

2.6. Süü põhimõtte rakendamine kokkuleppemenetluses Eestis

KrMS § 248 lg 1 p-st 2 võib välja lugeda, et kohtule on antud volitus hinnata, kas karistuse liik või määr (või tsiviilkahju) on tema siseveendumuse alusel korrektselt määratud ehk siis rakendada süü põhimõtet. U. Lõhmus on tõstatanud probleemi, mille kohaselt probleem seisnebki selles, et süü suurus ei ole objektiivselt tuvastatav. Lõputöö probleemi lahendamise seisukohalt ei ole aga olulised mitte need juhtumid, kus kohtunik ei ole nõus kokkuleppes sisalduva karistusega, vaid kinnitab seda.

Erinevalt deliktistruktuuri tasandil tuvastatud süüst on karistuse määramisel tegemist süü kui kvalifitseeritava nähtusega, mille suurus oleneb süüteo toimepanemise asjaoludest ning millele kohus peab karistust mõistes hinnangu andma.¹¹⁴ Süü suurust mõjutavad asjaolud võivad olla nii objektiivsed (tegu ja tagajärg) kui ka subjektiivsed (motiiv ja eesmärk).¹¹⁵ Kuna kokkuleppe objektiks on karistuse määr, siis peab eeldama, et prokuratuur on tõendanud, et vähemalt sellele vastavas määras on isik süüdi. Vastaspool on sellega aga nõustunud. Alternatiivne variant on see, et menetlusökonomilisel eesmärgil lepivad pooled kokku teatud legitiimses karistuse määras, kuna kumbki pool ei suuda olla kindel oma õiguses. Ja kuigi objektiivseid asjaolusid ei ole kokkuleppe objektina seaduses otseselt nimetatud, võib kaudselt ka seda reguleerida kokkuleppega, kuna vastasel juhul ei saaks prokurör pidada läbirääkimisi erinevatest subsumeerimise tulemustest ehk kvalifikatsioonist.

Karistusseadustiku § 56 lg 1 esimese lause kohaselt on karistamise aluseks isiku süü. Süü suurus ei sõltu sellest, millises menetlusliigis isiku süüküsimus lahendatakse. Reeglina tuvastab süü suuruse kohtunik oma siseveendumuse kohaselt lähtuvalt uuritud tõenditest (andes nendele väärtushinnangu). Üldmenetluses tagab tõendite igakülgse ja objektiivse uurimise poolte õigus esitada vastuväiteid ja tõendeid, mis kummutavad vastaspoole esitatud tõendi usaldusväarsuse / asjakohasuse.¹¹⁶ Kokkuleppemenetluses on olukord võrreldes teiste menetlusliikidega erandlik. Riigikohus on sedastanud, et prokuratuuri poolt kokkuleppemenetluses taotletav karistus ei saa olla oluliselt kergem karistusest, mida prokurör taotleks pärast samade kuriteo asjaolude kaalumist üldmenetluse korras. Vastasel juhul ei osutuks karistamise aluseks isiku süü, vaid menetlusliigi valik. Selline karistamise

¹¹⁴ J. Sootak. P. Pikamäe. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Juura Kirjastus. Tallinn: 2009. lk 230

¹¹⁵ Ibid.127

¹¹⁶ J. Sootak. Süüdimõistmine koosseisu valiktuvastamise alusel. Konkureerivad põhimõtted in dubio pro reo jaiura novit curia. Juridica II/2009, lk 108.

alus oleks aga vastuolus KarS §-s 56 sätestatuga.¹¹⁷ Sellest võib teha järelduse, et kokkumenetlus ei mõjuta karistuse suurust ning ei ole ka alust karistuse vähendamiseks. Lisaks tuleb ka rõhutada, et karistus peaks olema ühetaoline ning vahet ei ole kas see on üld- või kokkuleppemenetluse tulemus.

Kokkuleppemenetlus tingib olulisi erisusi tõendatavuse ja tõendiväärtuse kujunemisele. Üldmenetluses on kohtu ülesanne selgitada välja formaalne tõde, mis võistlevast menetlusmudelst tulenevalt sünnib läbi poolte „võistluse“, erinevate seisukohtade esitamise ja argumenteerimise. Seaduses sätestatud läbirääkimiste eesmärki võib ka tõlgendada viisil, et kahtlustatavale/süüdistatavale antakse võimaluse esitada oma nägemus ja vastuväited ja et taolise protsessi tulemusel (teoorias ja ideaalis) saaksid pooled hinnata üksteise tõendite vastupidavust ja usaldusväärsust, protsessi perspektiivi ja sellega kaasnevaid kulusid. Samas võib vastuargumendina öelda, et poolte eesmärk on pigem esitada kohtule kokkulepe sellisel kujul, et kohus selle kinnitaks. Sellest tulenevalt ei ole kohtul võimalik ka objektiivselt hinnata tõendite väärtust, kuna puudub võistlevale menetlusele olulise „vastuargumendi“ elemendid kui kahtlustuse ületamise vahendid (formaalne tõde sünnib poolte võistluse tulemusel).¹¹⁸ Võrdlevas analüüsis selgus, et nii USA-s kui ka Saksmaal pööratakse eriti suurt tähelepanu läbirääkimiste fikseerimisele, kuna seda saab kasutada tõendite ja kuriteo asjaolude tõendatuse hindamisel. Eestis on paraku kokkuleppemenetluse keskne element jäänud tähelepanuta.

Riigikohus on sedastanud, et prokurör võib teha teatud järeleandmisi nii kindlakstehtud faktiliste asjaolude karistusnormi alla subsumeerimisel kui ka süüdistatavale karistuse liigi ja määra valikul.¹¹⁹ Riigikohus ei ole aga andnud kohtunikule juhust teha järeleandmisi karistuse määramisel, vaid kohustab määrama karistuse viisil, mis tagaks süü põhimõtte erandliku jälgimise.¹²⁰ Kui USA-s on karistuse vähendamise alus mainitud nii kohtupraktikas kui ka juhistes kohtunikule karistuse määramiseks ja Saksamaal on kohus sidunud karistuse vähendamise karistatava kahetsusega, siis Eestis on olukord erinev. Eesti ei oma kohtunik õigust muuta kokkulepet. Kohus on reeglina tagastanud vaid väga väikse protsendi kohtusse esitatud kokkulepetest, mis näitab üllatavat üksmeelt prokuratuuri nägemusega karistuse määramisel. Autori arvates ei tohi kohtunik ennast asetada olukorda, kus temagi arvestab karistuse määramisel nõ „järeleandmistega seoses menetlusliigi valikuga“ – vastasel juhul ei

¹¹⁷ RKKKm 14.12.2009. 3-1-1-96-09, p 9

¹¹⁸ Gary Goodpaster, On the Theory of American Adversary Criminal Trial, 78 J. Crim. L. & Criminology 118 (1987-1988), lk 122

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ RKKKm 14.12.2009. 3-1-1-96-09, p 9

ole tulevikus võimalik usaldada ka nõ kohtupraktikat karistuse määramisel, kuna see sünnib kaootiliselt erinevate kokkulepete sõlmimise tagajärjel ja kohtunik ei saa olulisel määral sekkuda.

Kokkuleppes sisaldub taotlus ja ettepanek kohtule määrata selles sisalduv karistus. KrMS § 248 ei sisalda ühtegi normi, mille kohaselt oleks kohus kokkuleppes sisalduva kvalifikatsiooniga, karistuse liigi ja määraga seotud. Seda enam saab ta kooskõlas KarS § 56 lg-ga 1 hinnata süü suurust ja selle tulemusel ka nõustuda kokkuleppega või mitte. Eraldiseisev probleem peitub selles, kui objektiivselt on kajastatud kuriteo ja süü suuruse määramise seisukohalt olulised asjaolud. Taoline kahtlus on õigustatud, kuna kokkuleppe pooled on huvitatud, et kohus kinnitaks kokkuleppe. Käesoleva töö autor mõistab, et see (KrMS § 248 lg 1 p 2) võiks olla efektiivne vahend, kui kohtunikud seda aktiivsemalt kasutaksid, aga tänases praktikas tagastatakse vaid ca 6,6 % kokkulepetest, milledest omaette tuleb eristada muid KrMS § 248 tagastamise alustel tehtud määrusi. Seetõttu ei tundu taoline pilt kuigi usaldusväärne. Autori arvamusel on KrMS §248 lg 1 p 2 kasutatav tihti, kui kokkuleppes sisalduv ebaõiglus on ilmselge (Nt keeldus kohtunik Harju Maakohtu Anne Rebane kinnitamast kokkulepet, kuna leidis, et Keiti Voogerile määratav karistus on liiga leebe arvestades vägivalda iseloomu, mida nad koos oma elukaaslasega kasutasid tema tütre suhtes)¹²¹ Paraku peab tõdema, et Eestis kehtestatud regulatsioon on äärmuslikult suunatud menetlusökonoomiast püstitatud eesmärgi saavutamisele ning ei USA-s ega Saksamaal, kelle regulatsiooni on Eesti seadusandja kasutanud eeskujuna, ei ole kohtuniku rolli sellises ulatuses piiratud.

Lisaks on autori hinnangul uurimispõhimõttega vastuolus kohtu õigus küsitleda kahtlustatavat/ süüdistatavat seoses kokkuleppe sisu, kuriteo asjaoludega ning õigus uurida omal algatusel kokkuleppe sõlmimise asjaolusid, selgitamiseks välja tema vaba tahe. Tõsi, kohtule on antud õigus uurida teatud asjaolusid, kui olukord on ebaselge. Näiteks tunnistajate küsitlemise regulatsioon, mis on sätestatud KrMS § 288 lg-s 6, annab kohtule õiguse küsitleda kannatanut või tunnistajat, kui selleks on tekkinud vajadus. Küsitlemine on lubatud alles pärast risküsitlust ja kohus võib esitada küsimusi ka selliste ajaolude kohta, mida kohtumenetluse pooled risküsitluses ei esitanud.¹²² Samuti näeb ka KrMS § 247 lg 2 ette

¹²¹ Delfi uudiste portaal. Kohtunik nõuab sandistatud Emily emale karmimat karistust. 04. 03.2015. Arvutivõrgus: <http://ekspress.delfi.ee/news/paevauudised/kohtunik-nouab-sandistatud-emily-emale-karmimat-karistust?id=70924125> (04.04.2015)

¹²² E. Kergandberg, P. Pikamäe Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Juura Kirjastus. Tallinn:2009, lk 659

võimaluse uurida täiendavalt kuriteoga seonduvaid asjaolusid, kui näiteks kahtlustatava/süüdistatava ütlused lähevad vastuollu või tekitavad kohtunikus kahtlust, kas sündmus leidis aset täpselt nii nagu on kirjeldatud kriminaalasja toimikus. Oluline on ühtlasi see, kuidas kahtlustatav/süüdistatav taolisi ütlusi annab, kuna ka see võib mõjutada kohtuniku veendumust süü suuruse osas. Samas on antud regulatsioonide lähtekohaks ikka poolte esitatud seisukohad ja tõendid. Kohus ei hakka midagi uurima omal algatusel. Vastuargumendina võib viidata sellele, et Eesti kriminaalmenetluse seadustik näeb ette võimaluse erandlikel juhtudel ja väga mõjuval põhjusel kohtul rakendada uurimispõhimõtet. Autori arvamusel ei ole see vahend ennast õigustanud kuna kohtunikud ei rakenda seda tihti (vt statistilisi andmeid käesolevas töös) ning praktikas valitseb peale kohtuniku, prokuröri ja kahtlustatava üksmeelsus.

Allpoolt lisatud tabel illustreerib piltlikult, kui palju tagastab Harju Maakohus toimikuid prokuratuurile aastatel 2012 ja 2013:

Tabel 3. Justiitsministeeriumi vastus teabenõudele (vt lisa 1)

Aasta	Kokkuleppemenetluses lahendatud asju	Nendest kohtuotsusega	Prokuratuurile tagastatud toimikuid
2012	4 300	3 923	377
2013	4 142	3 328	814

On näha kui 2012. a tagastatud toimikute arv moodustas umbes 8,8 %, siis 2013. a on see arv märkimisväärselt kasvanud, olles 19,6 %. Kohtutoimiku tagastamise põhjused on sätestatud KrMS § 248 lg-tes 2-4, sh üks tagastamise alustest on kohtu mittenõustumine kuriteo kvalifikatsiooniga, tsiviilhagi suurusega või karistuse liigi või määraga. Viimastel aastatel ei ole tehtud ametlikku statistikat, kui tihti tagastab kohus toimiku prokuratuurile karistuse määra mittenõustumise tõttu. Seega ei ole lõputöö kirjutamisel võimalik tugineda statistilistele ja hinnangulistele näitajatele.

Seisukoha põhjendamisel on oluline võrrelda, kas kehtiv regulatsioon on kooskõlas üldiste põhimõtetega, mida seadusandja on kasutanud seaduse kehtestamisel. Nii USA-s kui ka

Saksamaal on tagatud süü suuruse järgimine karistuse määramisel. Kokkuleppemenetluses ei tehta erandeid üldpõhimõtete rakendamisel, samuti ka USA-s, kus karistusmenetlus sarnaneb Eestis kehtestatud regulatsiooniga, ning kus ei käsitleta kohtuniku õigust küsitleda kahtlustatavat/süüdistatavat erandina võistlevas mudelis.

Käesolevas peatükis on autor jõudnud seisukohani, et KarS § 56 lg 1 jääb siiski kokkuleppemenetluses deklaratiivseks sätteks. KrMS § 248 lg 1 p-s 2 sisalduv võimalus ei taga mingil kujul õiguskindlust. Lõputöö autori seisukohalt seondub kokkuleppemenetluse rakendamise ala laienemisega üsna suur oht muudele põhiõigustele ning kohtupraktikale tervikuna. Sellele on korduvalt viidanud ka Riigikohus.¹²³ Positiivse arenguna saab siinkohal nimetada 1. jaanuaril 2015. a jõustunud KarS § 310 redaktsiooni, mille varasemas redaktsioonis räägiti ainult süüdistuse esitamisest ning välja olid jäetud prokuröri võimalikud kuritarvitused kokkuleppemenetluses ja psühhiaatrilise sundravi määruse kohtusse saatmisel. Nimetatud teod on lisatud 1. jaanuaril 2015. a jõustunud redaktsiooni. Samuti on näha, et kriminaalmenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõuga nr 599 SE¹²⁴ loobus Riigikogu õiguskomisjon kokkuleppemenetluse lubatavuse taotlemisest kõigis süütegudes ning selle asemel nähakse ette läbimõeldud raskete kuritegude kataloog, millal kokkuleppemenetlus on keelatud, samuti täpsustatakse kokkuleppemenetluses isiku suhtes kriminaalasja eraldamise regulatsiooni ja parandatakse kokkuleppe vaidlustamise võimalusi.

Autori arvamusel võimaldavad alljärgnevas alapeatükis pakutud ettepanekud suurendada kohtu rolli karistuse mõistmisel, ületada tekkinud vastuolusid ning võimaldavad karistuse liigi ja määra kohaldamisel lähtuda süüst, mitte ainult poolte vahel saavutatud kokkuleppest. Käesolevas peatükis uuris autor USA-s ja Saksamaal kehtivaid regulatsioone, otsides võimalikke alternatiive käesolevas töös tõstatatud probleemide lahendamiseks ning analüüsis, kas nimetatud alternatiivid on Eesti jaoks sobilikud.

¹²³ P. Pikamäe, ettekanne 2010. aasta IX kohtunike korralisel täiskogu istungil, 11.-12. veebruar 2010 Arvutivõrgus: <http://www.riigikohus.ee/?id=63>, (12.01.2015)

¹²⁴ SE 599. Riigikogu koduleht: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=ab9521d9-5558-45b8-c93a-b5122208c53b&>, (12.01.2015).

3. PROBLEEMI LAHENDAMISE ETTEPANEK

3.1. Kohtuniku osalus kokkuleppemenetluses USA-s ja kokkuleppemenetluse kriitikutte ettepanekud USA-s

USA-s on Ülemkohus seadustanud kokkuleppemenetluse 1970. a kohtuotsuses *Brady vs. United States*, 397 U.S. 742 (1970).¹²⁵ Nagu Eestis, on kokkuleppemenetlust palju kritiseeritud ka USA-s. Üks suuremaid riske, mida seostakse kokkuleppemenetlusega, on süütule inimesele karistuse mõistmine.¹²⁶

USA kohtunik ja Eesti kohtunik on sarnastel positsioonidel. Ligipääs informatsioonile kujuneb poolte esitatud tõendite ja kaebuste/taotluste alusel. Prokurör välistab täiendava informatsiooni esitamist, mis ei toetaks süüdistust, kuna see võib julgustada kohtunikku väiksemat karistust määrama.¹²⁷ Just informatsiooni puudus tingib tihtipeale selle, et süütule inimesele määratakse karistus kokkuleppe alusel kuriteo eest, mida ta ei ole toime pannud, kuna mitte-süüstavaid tõendeid ei esitata.¹²⁸ Samas ei saa jätta tähelepanuta, et USA-s ei ole kohtunik piiratud karistuse liigi ja määra määramisel.

Paraku on kohtuniku väike osalus kokkuleppemenetluses USA-s ning süüdistuse paremad positsioonid (süüdistus toob tihti argumendina välja võimaluse esitada süüdistus teiste kuritegude toimepanemises) tekitanud palju kriitikat kokkuleppemenetluse suhtes.¹²⁹ Sellest tulenevalt näevad mõned teadlased võimalust muuta kokkuleppemenetluse regulatsiooni

¹²⁵ Ameerika Ühendriigi Ülemkohtu koduleht. Arvutivõrgus: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/404/257/> (12.04.2015).

¹²⁶ F. Andrew Hessick III & Reshma M Saujani. Plea Bargaining and Convicting the Innocent: the Role of the Prosecutor, the Defense Counsel, and the Judge. 2002. Arvutivõrgus: <http://digitalcommons.law.byu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1290&context=jpl>, lk 197,(25.12.2014)

¹²⁷ The Prosecutor's Duty to Disclose to Defendants Pleading Guilty. Harvard Law Review (1986). lk Arvutivõrgus: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/1341240?uid=3737920&uid=2129&uid=2&uid=70&uid=4&sid=21106196946121>. lk 1004, (12.03.2015).

¹²⁸ Julie R. O'Sullivan, In Defense of the U.S. Sentencing Guidelines' Modified Rea/- OfjenseSystem, 91 Nw. U. L. REV. 1342, 1343 (1997)

¹²⁹ Borden Kircher v. Hayes, 434 U.S. 357 (1978), p (II) Arvutivõrgus: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/434/357/case.html>, (12.04.2015).

selliselt, et süüdistatav või kahtlustatav oleks kokkuleppemenetluse algatamisel teadlik kõikidest võimalikest talle etteheidetavatest tegudest (võimalikest süüdistustest) ning maksimaalse karistuse määrast. Sellisel moel paraneks oluliselt „süütute“ kahtlustatavate või süüdistatavate positsioon ning sellisel moel pääseksid nad ebakindlusest, et kokkuleppega mittenõustumisel saab prokurör esitada neile seni esitamata süüdistused või olulised süüstavad tõendid.

Autori hinnangul nimetatud ettepanek tundub olevat ratsionaalne ning efektiivne ebakindluse elimineerimise seisukohalt. Juhul kui süüdistatavale või kahtlustatavale oleksid teada talle etteheidetavad teod, alused ja tõendid, siis see tagaks talle ka kindluse üldmenetluses. Juhul kui süüdistatav keeldub kokkuleppe kinnitamisest kohtus, siis Föderaalse kriminaalmenetluse reegel 11 p (c) (5) näeb ette kohtu kohustuse salvestada see kas või kaamera abil avatud kohtuistungil. Lisaks on kohustuslik salvestada ka kokkuleppemenetluse algatamise taotlus (reegel p (c) (5) (g)).¹³⁰ Seega oleksid fikseeritud kõik asjaolud, millele tugines süüdistus läbirääkimistesse astumisel.

3.2. Kohtuniku roll kokkuleppemenetluses Saksamaa näitel ja Saksamaa kokkuleppemenetluse kriitikute ettepanekud

Kokkuleppemenetluse olemust ja selle õiguspärasust analüüsis Saksamaa Konstitutsioonikohus alles hiljuti. 19. märtsil 2013. a kinnitas kohus, et kokkulepped on seaduslikud Saksamaa kriminaalmenetlusseadustiku kohaselt (Strafprozessordnung – StPO).¹³¹ Nimetatud kohtuotsuses on Saksamaa Konstitutsioonikohus tõdenud, et demokraatia printsiibil moodustatud seadusandja ei saa konstitutsioonilistel kaalutlustel kokkuleppeid keelata.¹³² Samas aga sätted, mis reguleerivad kokkuleppemenetlust, peavad vastama teatud kriteeriumitele, mis välistaksid vastuolud teiste põhiseaduslike põhiprintsiipidega, täpsemalt süü ja seaduslikkuse põhimõtetega.¹³³ Remargina peab ka märkima, et antud kriteeriumid vastavad meie Riigikohtu poolt mitmes kohtulahendis esitatud kriteeriumitele.

¹³⁰ Federal Rules of Criminal Procedure. Kättesaadav http://www.law.cornell.edu/rules/frcrmp/rule_11 (12.01.2015)

¹³¹ Deutsche Welle, artikkel <http://www.dw.de/german-court-upholds-plea-bargains/a-16683893> 25.01.2015

¹³² Bundesverfassungsgericht [BVerfG - Federal Constitutional Court], Case No. 2 BVR 2628/10 (Mar. 19, 2013)

¹³³ Op. Cit 15

Kohus leidis, et kokkulepped ei saa olla iseseisvaks aluseks kohtuotsuse tegemiseks ja kohtul lasub kohustus viia läbi kõikehõlmav *ex proprio motu* uurimine, mis on sätestatud StPO § 257c (1) teises lauses. Sellest tulenevalt kehtib poolte loobumine menetlustoimingutest /täiendavate tõendite esitamisest seni, kuni see on kooskõlas seadusega.¹³⁴ Saksamaa Konstitutsioonikohus tõdes, et asjaolu, et StPO §-s 257 C sätestatud terviklik *ex proprio motu* uurimiskohustus jääb puutumata, aga tegelikke „leide“ kõrvaldatakse kokkuleppes, kohustab piirama märgatavalt kokkulepete ulatust. See on vältimatu tagajärg kokkulepete kaasamisel kehtivasse kriminaalmenetluse süsteemi.¹³⁵ Saksamaal määrab kohtunik karistuse piirid (kõige kergema ja raskema karistuse liigi ja määra) pärast süüdistuse esialgset hindamist. Konstitutsioonikohus tõdes, et selline kokkuleppe ulatuse piiramine tagab kindluse süüdistatavale, et juhul kui kokkuleppele ei ole jõutud, kuid süüdistatav on tunnistanud iseseisvalt või advokaadi vahendusel ennast süüdi, ei saa ta olla suuremal määral karistatud.¹³⁶

Sarnaselt USA-ga kritiseeritakse ka Saksamaal kokkuleppemenetlust seoses selle läbipaistmatusega. Juristid tunnistavad, et Saksamaa kohtusüsteem ei saaks hakkama ilma kokkuleppeid, aga hirmu tekitab asjaolu, et kokkuleppemenetlus muutub valitsevaks menetluseliigiks nii keskmiste kui ka raskete kuriteode puhul. Teatud aeg nimetatud kokkuleppemenetlust „ostetavaks menetluseks“ (*buying off procedure*).¹³⁷

Autori hinnangul Saksamaal kehtestatud piirang annab pooltele võrdse läbirääkimiste positsiooni, kuna muul juhul, kui süüdistatav on oma võimaliku tuleviku suhtes teadmatuses, on ta nõus andma ka fiktiivseid ülestunnistusi. Siinkohal, kui kohus on andnud süüdistusele esialgse hinnangu, saab süüdistatav osaleda läbirääkimistel oluliselt tugevamal positsioonil ja esitada ka omapoolseid tõendeid ja argumente väiksema karistuse kasuks.

Eeltoodust tulenevalt autori hinnangul on püstitatud probleemi lahenduse seisukohalt oluline tagada kokkuleppemenetluse läbipaistvus, õiguskindlus ja seaduslikkuse nõuded, mis kokkuvõttes võimaldavad kohtunikul rakendada süü põhimõtet ja ei kahjusta menetlusökonomilisi eesmärke.

¹³⁴ Russell A. Miller. Review of Developments in German, European and International Jurisprudence. German Law Journal GbR. Arvutivõrgus: <http://www.germanlawjournal.com/pdfs/FullIssues/GLJ%20Vol%2015%20No%201%20Full%20Issue.pdf>. lk 9 (20.01.2015)

¹³⁵ OP.cit 15 p 72

¹³⁶ Basdorf. Kleines Strafrichter-Brevier. 2013. S. Gebunden C.H.BECK. lk 40

¹³⁷ Regina E. Rauxloh, Formalization of Plea Bargaining in Germany: Will the New Legislation Be Able to Square the Circle?, 34 Fordham Int'l L.J. 296 (2011). Arvutivõrgus: <http://ir.lawnet.fordham.edu/ilj/vol34/iss2/5>, lk 7 (23.03.2015)

3.3. Võimalikud täiendused Eestis kehtivas kokkuleppemenetluse regulatsioonis USA ja Saksamaa regulatsioonide valguses seoses kohtuniku osaluse suurenemisega kokkuleppemenetluses

Nii USA-s kui ka Saksamaal rõhutab kohus, et oluline on elimineerida ebakindlus, mis tihti „sunnib“ inimesi sõlmima kokkuleppeid kartuses, et üldmenetluses võib tulla rangem karistus või prokurör esitab karmima süüdistuse. Käesolevas töös on leidnud kinnitust, et kokkuleppemenetlusse astumise üks olulisemaid motivaatoreid on süüdistatava vabanemine ebakindlusest. Saksamaa Konstitutsioonikohus on leidnud, et soov saada kindlust edasises menetluses sunnib mõnikord süüdistatavaid andma süütunnistusi, mis ei vasta tõe. USA-s on samuti nimetatud asjaolule tähelepanu juhitud.

Käesolevas töös on käsitletud mitmeid Eesti õiguskorras tõusetunud probleeme seoses kokkuleppemenetlusega (sh süüpeetmise, uurimis- ja võistleva põhimõtte rakendamine). Tuginedes USA ja Saksamaa õiguskorrale, soovib autor analüüsida, kas USA-s ja Saksamaal pakutud muudatusettepanekud aitaksid ületada Eesti õiguses tekkinud ebakõla.

Autor soovib analüüsida, kas kokkuleppemenetluses on kohtuniku poolt karistuse liigi ja piiride määramine kooskõlas põhiseaduse ja muude seadustega ning aitab ületada tekkinud konflikti süüpeetmise rakendamisel.

Eesti Vabariigi Põhiseaduse § 146 sätestab, et õigust mõistab ainult kohus. Kohus on oma tegevuses sõltumatu ja mõistab õigust kooskõlas põhiseaduse ja seadustega.¹³⁸ Kohus on oma tegevuses seotud kehtiva õigusega sel viisil, et ta kohaldab õigusnorme üksikjuhtudele. Õigusemõistmise eesmärk aegade jooksul muutub. Nii on traditsioonilises mandri-euroopalikus kriminaalmenetluses olnud esmane eesmärk püüdlemine õigluse poole; tõe leidmine on olnud kriminaalmenetluse esmane ülesanne. Angloameerikaliku kriminaalmenetluse mõjul ning menetlusökonomilistel kaalutlustel on üha olulisemaks eesmärgiks muutumas õigusrahu saavutamine ja üksikjuhtumile sobiliku lahendi leidmine menetluse lihtsustamise ja kiirendamise teel. Sellise poliitika tulemusena väheneb kriminaalmenetluses kohtu roll ning kasvab prokuratuuri osakaal süüteoasjade lahendamisel. KrMS annab prokurörile ulatuslikud volitused taotlema kohtult kriminaalmenetluse lõpetamist

¹³⁸ RT I, 27.04.2011, 2

avaliku menetlushuvi puudumise korral, kui isiku süü ei ole suur, samuti karistuse ebaotstarbekuse tõttu (§-d 202, 203, 203¹) ning kokkuleppemenetluste kohaldamist (§-d 239–250).¹³⁹ Lause „Õigust mõistab ainult kohus” tähendab seda, et lõppastmes otsustab vaidlusküsimuse kohus.¹⁴⁰

Seega lubab põhiseadus sellist liiki menetlust nagu kokkuleppemenetlus tingimusega, et lõppsõna jääb kohtule. KrMS § 7 lg 1¹⁴¹ sätestab, et kedagi ei käsitata kuriteos süüdi olevana enne, kui tema kohta on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus. Kokkuleppemenetlus ei näe ette eriregulatsiooni. KrMS § 249 kinnitab, et kokkuleppemenetluses mõistetakse isik süüdi samuti kohtuotsuse alusel.

Lähtudes käesoleva lõputöö p-st 2.5 leidis autor, et käesolev KrMS redaktsioon ei võimalda kohtunikul rakendada süü põhimõtet. Samas on kokkuleppemenetluse praktika väga levinud ning tagab asja menetlemist mõistliku aja jooksul. Seega muudatusettepanek, mille kohaselt võimaldatakse kohtunikul, mille kohaselt võimaldatakse kohtunikul seada piirangud karistuse määra vahemiku näol, ei tohi venitada menetluse pikkust.

Autori hinnangul ettepanek võib isegi lühendada menetlust kuna pooltel on vähem läbirääkimisruumi ehk nende eesmärgid konkretiseeritakse kohtu poolt ning lisaks peab viidatud muudatus vähendama prokuratuurile tagastatavate kriminaalasjade toimikute arvu. Probleem seisneb millisel hetkel saab kohus teostada selle toimingut. Saksamaal on probleem lahendatud StPO §-s 257c (3) ehk läbirääkimised algavad hetkest kui kohus teeb pooltele „pakkumise“. Eesti menetlusreeglite järgi on selline lahendus välistatud kuna kohus ei saa olla läbirääkimiste algataja ega muul viisil mõjutada isikuid valima menetlusliiki. Samas leiab autor, et selleks, et läbirääkimised oleksid eesmärgipärased peab kohtunik seadma piirid karistuse määra ja liigi valiku osas enne läbirääkimiste algust. Vastasel juhul kui pooled on väljendanud oma üksmeelsust kokkuleppes ja kohtunik seab piirid alles pärast kokkuleppe esitamist kohtule, siis sellises olukorras ei ole pooltele tagatud kindlus, et kokkuleppe jääb püsima ning eelnevad läbirääkimised muutuvad mõttetuks.

Autori arvamusel on kõige efektiivsemaks lahendusvariandiks läbirääkimiste kulgu ja sisu konkretiseerimine. Esmalt peaksid pooled saavutama kokkuleppe kuriteo kvalifikatsioonis, kahju suuruses ning poolte tõendite vastupidavuse osas. Kui põhimõtteline kokkuleppe on

¹³⁹ Põhiseaduse kommenteeritud väljaanne, <http://pohiseadus.ee/ptk-13/pg-146/>, p 10 (02.02.2015)

¹⁴⁰ Ibid, p 5

¹⁴¹ RT I, 30.12.2014, 9

saavutatud peaks prokuratuur esitama kohtusse toimiku koos saavutatud põhimõtetelise kokkulepetega. Kohtunik KrMS § 245¹ korras saaks anda oma hinnangu kriminaalajale, mille raames saaks ta hinnata tõendeid süü põhimõttest tulenevalt. Süü suuruse järgi määratakse karistuse võimalik ülemmäär või vahemik, millesse karistus peab jääma. Sarnaselt üldmenetlusega ei kujune kohtunikul pärast kriminaalaja materjalidega tutvumist seisukoht süüdistatava süü suuruse osas. Kohtunik ei tarvitse selles staadiumis veel jõuda konkreetselt määratlevate punktideni (nt võimalik vangistus 2-3 aastat). Küll aga peab tal olema kujunenud süü suurust näitavate asjaolude alusel veendumus, et see ei tohi ulatuda näiteks sanktsiooni ülemisse kolmandikku, peab jääma keskmise piiridesse, alammäära lähedale, ülemmäärani jne.¹⁴²

Siinkohal on oluline viidata ka asjaolule, et kehtiva redaktsiooni raames kui kohus ei nõustu kuriteo kvalifikatsiooniga, tsiviilhagi suuruse või karistuse liigi või määraga, ei näe seadus *expressis verbis* ette võimalust kohtunikul anda ka juhiseid või soovitusi karistuse liigi, määra või kvalifikatsiooni määramiseks. Mõningatel juhtudel on aga kohtunikud tagastamismääruses viidanud, milline on nende arvamisel kuriteoga tekitatud kahju, mille tagajärjel on prokurör viinud kokkuleppe kooskõlla kohtuniku tagastamismääruses toodud motivatsiooniga.¹⁴³ Eeltoodud näitel on näha, et tagastamismääruses saab kohus põhjendada ja väljendada oma seisukohta milline on õiglane karistus juba täna. Kahjuks ei ole sellistel juhtudel kohustuslikku iseloomu. Kui pooled esitavad korduva kokkuleppe kohtusse kinnitamiseks, siis võivad nad teha formaalsed muudatused ning ei pea järgima kohtumääruse (millega esialgne kokkuleppe jäi kinnitamata) motiveeritud osas antud juhised. See on ka loogiline kuna täitmiseks on kohustuslik vaid kohtuotsuse /-määruse resolutsioon ning põhjendused peavad selgitama kuidas kohus jõudis taolise lahenduseni.¹⁴⁴

Autori arvamisel peab juhul, kui kohtunikul oleks võimalik seada pooltele piirid, mille raames saab läbirääkimisi pidada, tagatud ka süüühimõtte rakendamine kokkuleppemenetluse raames. Taoline muudatus lahendaks võistlevus- ja uurimispõhimõtte vahel tekkinud konflikti. Võistlevuse põhimõtte oleks tagatud sellega, et kohtule esitatakse kriminaaltoimik, mis koosneb vaid menetlusosaliste poolt kogutud tõenditest, taotlustest, seisukohtadest. Kuna sellel läbirääkimise etapil puudub pooltel volitus rääkida konkreetsetest karistamise määradest, siis loob see täiendava põhjenduse, miks pooled oleksid aktiivsemad

¹⁴² J. Sootak. Sanktsiooniõigus, IV/59-60

¹⁴³ Kriminaalasi nr 1-13-11581

¹⁴⁴ RKKKo 06.03.2013, 3-1-1-15-13, p 10.

oma seisukoha esitamises ja vajadusel ja vastuvaidlemisel teatud tõenditele, mis tõstab ka nende kvaliteeti.

Kui kohtunikuni jõuab kriminaalasja toimik, mis sisaldab sh poolte seisukohti ja esitatud vastuväiteid, loob see täiendava garantii, et kahtlustatav/süüdistatav on saanud aru kokkuleppest ja kohtunik saab piirduda sellega, et kohtualune kinnitaks oma vaba tahte kohtu ees (mis tegelikkuses toimub täna kohtus).¹⁴⁵

Autor arvamusel esitatud ettepanekul on veel üks oluline positiivne mõju. Rakendades süüühimõtet tagab kohus õiguskindluse ehk kohtupraktika ühtlust kuna tal tekib võimalus reageerida olulistele muudatustele ühiskonnas, väärtusmastaapides ning kuriteo ohtlikkuses. Kui tänapäeval on võimalik olukord, et üks kohtunik ei ole nõus karistuse liigiga ja määraga, aga teine kohtunik nõustub juhindudes varasemast praktikast, siis muudatusettepanek soodustab olukorda, et kokkuleppe oleks sõlmitud ühe ja sama kohtuniku juures ja ei tekiks vastuolulist praktikat.

Kokkuvõttes arvab autor, et kohtuniku osaluse suurendamine kokkuleppemenetluses tõstab menetluse efektiivsust ning tagab tõhusama õiguskaitse. Autori hinnangul selline muudatus omab olulist mõju poolte käitumisele ning võimaldab hinnata läbirääkimiste aluseks olevaid asjaolusid, tõendeid ja poolte seisukohti ning argumente. Lisaks elimineeritakse kahtlustatava/süüdistatava ebakindlus, mis tihti tuuakse ühe põhjusena, miks menetlusosaline ei söenda otsustada üld- või lühimenetluse kasuks.

3.4. Läbirääkimiste vabadus ja süüühimõte

Käesolevas töös väidab autor, et läbirääkimistele on Eestis pööratud äärmiselt vähe tähelepanu võrreldes USA- ja Saksamaaga. Esitatud ettepaneku valguses soovib autor uurida kuidas on hetkel reguleeritud läbirääkimised kokkuleppemenetluses ning millist mõju avaldab muudatusettepanek läbirääkimistele.

¹⁴⁵ OP.cit30, lk 549

3.4.1. Läbirääkimiste regulatsioon Eestis

Juhul kui kohtunik saaks õiguse seada piirid läbirääkimiste ulatusele ehk avaldada siduva seisukoha karistuse suuruse osas, siis tuleb järgnevalt analüüsida, kas sellega ei kahjustata poolte õigust pidada vastavas osas läbirääkimisi. Läbirääkimisi kokkuleppemenetluses on peetud probleemseks kohaks nii Eesti kui ka välisriikide õigussüsteemides. Nii näiteks sooviti kriminaalmenetluse seaduse muutmise eelnõus 291 SE I täiendada kriminaalmenetluse seadustikku sätetega, millega piiratakse kuriteokoosseisude ringi, mille puhul on keelatud kokkuleppemenetluse kohaldamine, samuti süüdistatavate ringi, kellega karistuse määramisel kokkuleppemenetluses peetakse läbirääkimisi karistuse liigi ja määra üle.¹⁴⁶ Sellele on tähelepanu juhitud ka 18. aprillil 2013. a Eesti Õigusteaduse Üliõpilaste Liidu poolt korraldatud diskussioonil „Kokkuleppemenetlus – kas efektiivne, aus ja õiglane?“¹⁴⁷ Käesolevas lõputöö osas selgitab autor läbirääkimiste ulatust, potentsiaalseid ohte seoses läbirääkimistega ning kontrollib, kas andes kohtunikule õiguse seada piirid karistuse määra osas, rikutakse poolte autonoomiat kokkuleppe sõlmimiseks.

Tulenevalt KrMS § 244 lg-st 1 alustab prokuratuur pärast §-s 243 nimetatud protokolliga koostamist läbirääkimisi kahtlustatava või süüdistatava ja tema kaitsjaga kokkuleppe sõlmimise eesmärgil. Läbirääkimiste käigus üritavad pooled jõuda kokkuleppele kuriteo kvalifikatsiooni, karistuse liigi ja määra osas.

USA kokkuleppemenetluses peetakse läbirääkimisi üldjuhul võistlevaks protsessiks, mis on mõjutatud nii süüdistaja kui ka süüdistatava ja kaitsja poolt – eesmärgiks on saavutada võit. Sellisel kujul on iga potentsiaalne kohtuasi pigem majandusliku väärtusega tarbekaup.¹⁴⁸

Eestis on läbirääkimised reguleeritud KrMS §-s 244, milles on sätestatud läbirääkimiste käik: esialgu lepatakse kokku kuriteo kvalifikatsioonis, pärast üritatakse jõuda üksmeelele karistuse liigi ja määra osas. Juhul kui prokuratuur ja kahtlustatav või süüdistatav ning tema kaitsja ei

¹⁴⁶ 291 SE, Riigikogu koduleht <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=31a7b657-e402-4df7-9b1b-60ee1c990984&> (01.02.2015)

¹⁴⁷ Arvutivõrgus : <http://eoul.ee/?p=743>

¹⁴⁸ S. Kobor. Bargaining in the Criminal Justice Systems of the United States and Germany. Peter Lang GmbH Internationaler Verlag der Wissenschaften, Frankfurt am Mein, 2008, lk 59

jõua kuriteo kvalifikatsioonis ning kuriteoga tekitatud kahju laadis ja suuruses või karistuse liigis ja määras kokkuleppele, jätkatakse kriminaalmenetlust üldkorras.

Peab nõustuma, et läbirääkimiste protsess on ka Eestis võistlev: iga osapool üritab välja tuua argumente oma seisukoha põhistamiseks ning soodsama tulemi saavutamiseks. Nagu klassikalises „kauplemissessis“, võib esmane pakkumine olla ebaadekvaatne ning sisaldada „puhver“ selleks, et tagada tingimiseruum, kuigi seadus sätestab ranged raamid menetlusosalistele¹⁴⁹. See protsess erineb oluliselt lepitusmenetlusest, mida peetakse tsiviilvaidluste puhul. Lepitusseaduse (LepS) § 2 lg 2 kohaselt on lepitusmenetlus poolte vabatahtlikkusel põhinev tegevus, mille käigus käesoleva seaduse §-s 2 sätestatud erapooletu isik toetab lepitusosaliste suhtlust eesmärgiga aidata neil leida vaidlusküsimusele lahendus. Lepitaja võib lepituse asjaolude ja lepitusmenetluse kulgemise põhjal esitada pooltele omapoolse lahenduseettepaneku. Lepitusmenetluse käigus tutvub lepitaja iga poole seisukohtade ja tõenditega, kujundab oma arvamuse ning poolte ühistest kavatsustest ja tahtes lähtuvalt aitab neil saavutada vastav pooli rahuldava tulemuse.¹⁵⁰

Riigikohus on andnud selged juhised poolte käitumisele läbirääkimistel. Riigikohus on sedastanud 21. mai 2012. a kohtuotsuses kriminaalasjas nr 3-1-1-44-12, et KrMS § 244 lg 1 lausest 2 tulenev prokuratuuri selgitamiskohustus ei eelda prokuröri seda, et ta juhiks kokkuleppemenetluse läbirääkimistel kahtlustatava või süüdistatava tähelepanu teo võimalikule alternatiivsele kvalifikatsioonile, mida prokurör ise õigeks ei pea. Igal juhul tuleb prokuröri sellist kohustust eitada olukorras, kus puudub ühemõtteline ja selge kohtupraktika, mis kinnitaks, et menetletava juhtumi asjaoludel tuleks kohaldada just sellist alternatiivset kvalifikatsiooni. Samas punktis rõhutas kohus, et just kaitsja, kelle osavõtt kokkuleppemenetluse läbirääkimistest on KrMS § 45 lg 3 ja § 244 lg 1 lause 1 järgi alati kohustuslik, peab muu hulgas kontrollima, kas tema kaitsealuse tegu ei tuleks kvalifitseerida mõne kergema süüteo koosseisu järgi kui see, millest lähtub oma õiguskäsitluses prokuratuur.

Siit tuleneb üks olulisemaid ohte, mida kokkuleppemenetluses prokuröridele ette heidetakse. Probleemiks võib kujuneda olukord, kus prokuratuur asub isiku mõjutamiseks kuriteo tehiosid muutma. Võrdluseks võib siin tuua USA kriminaalmenetluse, kus prokuröri on võimalik parandada enda menetluspositsiooni sellega, et suurendab süüdistatava teo raskust või süüdistuspunkti, et süüdistatav tunnistaks ennast süüdi vähemates ja kergemates

¹⁴⁹ R. Rauxloh. *Plea Bargaining in National and International Law*. New York: Routledge. 2012, lk 97

¹⁵⁰ I. Nurmela, P. Põldvere. *Vaidluste efektiivne kohtuväline lahendamine*. *Juridica* 2014, nr 1, lk 8

süüdistuspunktides.¹⁵¹ Läbirääkimiste pidamisel on oluline roll kaitsjal, kes peaks juhtima prokuröri tähelepanu „vett mittepidavatele“ tõenditele, alternatiivsetele kergematele koosseisudele jne.

Siinkohal tuleb möönda, et prokuröri positsioon on mõneti ebaselge. Ühelt poolt on tema huviks sõlmida kokkulepe süüdistaja etteseatud tingimustel. Teiselt poolt ei ole antud pooltele seadusega täielikku diskretsiooni ning lisaks peab prokurör koguma ka mittesüüstavaid tõendeid. Ühte olulisemat ohtu nähakse situatsioonis, kus prokurör saaks manipuleerida kogutud tõenditega.¹⁵² Autori hinnangul on kokkuleppemenetluses peetavate läbirääkimiste seaduslikkus vähemalt selles osas tagatud 1. jaanuarist 2015. a jõustunud karistusseaduse muudatustega §-s 310, mille koosseisu lisati mh karistus ebaseadusliku kokkuleppe sõlmimise eest.

Varasemalt on Riigikohus juhtinud tähelepanu ka asjaolule, et kriminaalasja toimikus sisalduvate materjalide põhjal ei ole mingil moel võimalik tuvastada, kas prokuröri poolt pakutud kvalifikatsioonid, karistuse liigid ja määrad on seaduslikud või mitte.¹⁵³ Võimalikele kuritarvitamistele viitas ka eriarvamust väljendanud Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtunik Gyulumyan, kelle arvates tulenevalt asjaolust, et prokuratuur ei salvestanud läbirääkimiste kulgu, puudus kohtunikul võimalus hinnata poolte võrdsuse põhimõtte järgimist.¹⁵⁴

Eestis on läbirääkimistel tagatud kahtlustatava/süüdistatava õigused kaitsja osavõtu kohustuslikkusega. KrMS § 244 lg 2 sätestab, et kokkuleppe sõlmimise eelduseks on mh kahtlustatava/süüdistatava osavõtt. Käesoleval juhul ei ole Eestis veel kohtupraktikat, mis annaks hinnangu ja sätestaks standardid kaitsja tööle läbirääkimiste käigus nagu USA-s. Tulenevalt advokatuuri seaduse §40 lg-st 2 peab õigusteenus olema õigeaegne ja asjatundlik ning põhinema asjaolude, tõendite, õigusaktide ja kohtupraktika põhjalikul uurimisel. Milline tagajärg on nimetatud kohustuse rikkumise eest ei ole käesoleval hetkel teada.

¹⁵¹ M. Damaska. Der Austausch von Vorteilen im Strafverfahren: Plea-Bargaining und Absprachen. – Strafverteidiger, 1988, 9, p. 398.

¹⁵² T. Reinthal. Kriminaalmenetluses rakendatava kokkuleppemenetluse kohtupraktika. Riigikohtu koduleht. Arvutivõrgus: <http://www.riigikohus.ee/vfs/768/Kokkuleppemenetlus.pdf>, lk 10 (19.01.2015)

¹⁵³ ibid, 17

¹⁵⁴ EIKo 29.04.2014.a Natsvlshvili ja Togonidze vs Gruusia

3.4.2. Ettepaneku õiguspärasus ja võimalik mõju kehtivale regulatsioonile

Käesolevas peatükis pakkus autor välja, et kokkuleppemenetlus, mis on analoogne Saksa regulatsiooniga, peaks tõstma kohtuniku õiguseid – võimaldama tal seada pooltele karistuse määra piirid. Iseenesest on mõistetav, et võistlevas kohtumenetluses on pooltel õigus esitada tõendeid, esitada taotlusi ja kaebusi. Riigikohus on korduvalt rõhutanud, et lihtmenetlusega nõustumisel otsustab kahtlustatav/süüdistatav ise loobuda teatud õigustest¹⁵⁵. Isegi kui kokkuleppemenetlust kui sellist poleks, saaksid süüdistatav ja prokurör saavutada samalaadse tulemuse loobudes teatud õiguste kasutamisest¹⁵⁶. Seega on õigustatud seisukoht, mille kohaselt kahtlustataval/süüdistataval on õigus pidada prokuröriga läbirääkimisi, kuid see õigus ei saa olla piiramata. Sama järelduseni jõudis ka Saksamaa föderaalne konstitutsioonikohus 19. märtsi 2013. a kohtuotsuses kohtuasjas nr 2 BVR 2628/10.

Eespool viidatud kohtulahendis leidis Saksamaa föderaalne konstitutsioonikohus, et on põhjendatud, e kui kohtunik seab läbirääkimiste piirid pooltele. Eesti regulatsiooni kontekstis tundub taoline lähenemine esmapilgul vastuoluline.

Läbirääkimiste algamiseks on vajalik, et prokurör oleks veendunud, et asjas on kogutud tõenditega tõendatud, et kahtlustatav/süüdistatav pani toime kuriteo. Seetõttu on mõistetav ja kooskõlas kokkuleppemenetluse olemusega, et kokkuleppemenetluse läbirääkimiste käigus on võimalikud prokuröri poolt teatavad järeleandmised nii kindlakstehtud faktiliste asjaolude karistusnormi alla subsumeerimisel kui ka süüdistatavale karistuse liigi ja määra valikul.¹⁵⁷ Ei ole absoluutselt välistatud, et prokurör arvestades kahtlustatava/ süüdistatava selgitusi, esitatud tõendeid ja taotlusi muudab oma seisukohta ning läbirääkimiste eesmärgiks võib olla kuriteo asjaolude selgitamine, menetlusaluse isiku soov ja valmidus teha koostööd prokuröriga.¹⁵⁸ Paraku ei pöörata selle võimalusele suurt tähelepanu kuigi tegelikkuses just läbirääkimiste käigus (mida võib nimetada ideaalis kohtuarutamise analoogiaks) sünnib konsensus.

¹⁵⁵ Vt 3-1-1-47-06, 3-1-1-96-09

¹⁵⁶ Op.cit 108, lk 170

¹⁵⁷ 3-1-1-96-09, p 9

¹⁵⁸ J. Vincent Aprile II. Plead Now or Forever Hold Your Peace. Criminal Justice, nr 23/3, 2008. Arvutivõrgus: http://www.americanbar.org/content/dam/aba/publishing/criminal_justice_section_newsletter/crimjust_cjmag_2_3_3_aprile.authcheckdam.pdf, lk 1 (01.05.2015)

Autori hinnangul läbirääkimiste võistlevuse mõju tõstmine võib omada märkimisväärset mõju Eesti õiguskorrale, kus enamik asju lahendab kohus kokkuleppemenetluses samas sisuliselt teadmata millisel viisil need toimuvad ja kui seaduslikud need on. Autor ei poolda läbirääkimiste dokumenteerimist või salvestamist mingil muul viisil, samas arvab autor, et vajalik on tõsta läbirääkimiste efektiivsus kuna juhul, kui kohtul on toimiku materjalide alusel võimalik tuvastada kaalutlused millest lähtuvalt pooled sõlmisid kokkuleppe, tekib tal täiendab abinõu süü suuruse hindamiseks.

Autor veendunud, et ettepanek, mille kohaselt on Eestis asjakohane anda kohtunikule õigus asja kokkuleppemenetluses kohtu alla andmise küsimuse lahendamisel seada piirid määra osas, oleks asjakohane ja mõjuv vahend, mis tagaks süü põhimõtte rakendamise kokkuleppemenetluses. Taoline võimalus tagaks esiteks selle, et karistuse aluseks oleks mitte pelgalt kokkulepe, vaid just süü. Lisaks annab see tõhusama kaitse pooltele vältimaks erinevaid kuritarvitamisi ja stimuleerib aktiivsemalt esitama ka õigustavaid tõendeid, mis põhjendaksid väiksema karistuse kohaldamist. Käesoleva töö autor on tutvunud Harju Maakohtus 30 kriminaalasja toimikuga, mis lahendati kokkuleppemenetluses. Paraku kohtu suure töökoormuse tõttu ei võimaldatud tutvuda suurema hulga toimikutega, aga ka nendes oli näha, et tegelikult ei sisaldanud mitte ükski toimik kahtlustava/süüdistatava poolt esitatud tõendeid.¹⁵⁹

Teiseks lahendaks välja pakutav variant ka uurimispõhimõtte ja süüõhõimõtte rakendamisel seadusesse sisse kirjutatud kollisiooni, mille kohaselt eirates KarS § 56 lg-s 1 sätestatud üldisele materiaalõiguslikule põhimõttele peab kohtunik uurima vaid, kas kokkulepe see oli sõlmitud kahtlustatava/süüdistatava vabal tahtel ja kas ta on selle sisust aru saanud¹⁶⁰. Kolmandaks, taoline muudatus teeniks ka menetluse ajalise kulu vähendamise eesmärki.

Kokkuvõttes leiab autor, et tagades kohtunikule õiguse seada pooltele piirid karistuse suuruse määramisel, saab kohtunik selgemalt jälgida süü põhimõtet, tagada poolte õiguste kaitse ning ausa ja õiglase kohtumenetluse põhimõttest kinnipidamise, mis peaks kaasa aitama kohtuotsuste ja tervikuna kriminaalmenetluse kvaliteedi tõstmisele.

¹⁵⁹ 1-12-11963, 1-12-11203, 1-12-11203, 1-13-6969,1-13-5544, 1-13-5200,1-13-2097, 1-13-2281, 1-13-6481, 1-13-6021, 1-13-6566, 1-13-6322, 1-13-5406, 1-13-752, 11-13-5990

¹⁶⁰ RKKKo 26.09.2005, 3-1-1-79-05, p 9; RKKKo 01.10.2012, 3-1-1-70-12, p 9

KOKKUVÕTE

Kokkuleppemenetlus on muutunud valitsevaks menetluse liigiks, mis tihti peale tekitab avalikkusel küsimusi ja samas paneb muretsema juriste. Käeoleva magistritöö raames analüüsis autor, kas Eestis kehtiva kriminaalmenetluse seadustiku raames on kohtunikul võimalik rakendada süü põhimõtet karistuse määramisel kokkuleppemenetluses või süü põhimõtte omab nimetatud menetluses vaid deklaratiivset tähendust.

Lõputöö eesmärgiks on selgitada, kas kriminaalmenetluse seadustikus sätestatud kokkuleppemenetluse reeglite järgi on võimalik järgida karistuse määramisel materiaalõiguslikku süü põhimõtet või mitte. Uurimise käigus oli viidud läbi Saksmaa ja USA kohtupraktika ja seadusliku regulatsiooni võrdlev analüüs, mis abistas selgitada välja süü põhimõtte olulisemad kriteeriume ja rakendamise tingimused kokkuleppemenetluses.

Käesolevas töös leidis kinnitust magistritöö hüpotees, mille kohaselt on Eesti kriminaalmenetluse seadustikus sätestatud kokkuleppemenetluse reeglite järgi materiaalõiguslikku süü põhimõtte järgimine on kui mitte võimatu, siis vähemalt äärmiselt raske. Magistritöö käigus oli viidud läbi võrdlev analüüs, mille käigus selgitati välja millistel alustel määratakse karistust Saksamaal, mille regulatsioonist oli Eesti üle võtnud süü põhimõtte, ning USA-s, mille menetlusseadustiku regulatsioon oli peamiseks eeskujuks kokkuleppemenetluse kehtestamisel. Täiendavalt analüüsi käigus selgitati välja kohtuniku rolli, volitusi ja kitsendusi, karistuse määramise alused, süü põhimõtte rakendamise tagatise ja kokkuleppemenetluse kriteeriume.

Töö esimene peatükk piiritleb püstitatud probleemi ja selle olemust. Selles peatükis on antud lühiülevaade kokkuleppemenetluse olemusest, praktikas kerkinud probleemidest ning statistilisi andmeid. Tuginedes Uno Lõhmuse seisukohale ja artiklile ning kasutades Riigikohtu praktikas selgitas autor, miks nimetatud püstitatud probleem on aktuaalne ja vajab uurimist. Analüüsi tulemusel selgus, et kohtuniku osalus kokkuleppemenetluses on väga piiratud ja praktikas on väga formaalne kuna kohtud on äärmiselt koormatud. Selgus, et ainuke võimalus kohtunikul mõjutada karistuse liiki ja määra on keelduda kokkuleppe sõlmimisest ning tagastada kriminaalasja toimik prokuratuurile ettepanekuga sõlmida uus kokkulepe. Pooled sõlmides kokkuleppe lähtuvad eesmärgist, et kohus kinnitaks selle, seega puudub kohtunikul reaalne võimalus uurida tõendeid ja selgitada selle tõendamisväärtus kuna

käesolevas menetlus puudub võistlevuse element. Uurimispõhimõtte rakendamine ei ole reeglina lubatud Eesti kriminaalmenetluses.

Teises peatükis viis autor läbi USA ja Saksamaa seadusliku regulatsiooni ja kohtupraktika analüüsi. Riikide valik on põhjendatud asjaolust, et süü põhimõtte kehtestamisel lähtuti suures ulatuses Saksamaa regulatsioonist ja kohtupraktikast, kokkuleppemenetluse mudel on võetud üle aga USA-st. Õigusprintsipiide kasutamine juriidilises argumentatsioonis on meetod, kuidas võrdlev õigus võib mõjutada riigisiseseid otsustusi. Nimelt saab õigusprintsipiide kasutades sisuliselt viidata teiste õiguskordade normidele, printsipi kasutamine on siin omapärane “sillaehitus” oma ja võõra vahel. Seega autroiti hinnangul käesoleva probleemi lahendamisel oli oluline uurida nimetatud riikide õiguskordi.

Võrdleva analüüsi käigus selgus, et nii USA-s kui ka Saksamaal pööratakse palju tähelepanu läbirääkimiste fikseerimisele, mida kasutatakse kui täiendavad allikad tõendite uurimisel. Lisaks on neil (läbirääkimistel) oluline roll kahtlustatava/ süüdistatava õiguste tagamisel. Nimetatud riikides ei ole prokuröri ainuõigus otsustada karistuse liigi ja määra osas. USA-s kokkuleppemenetluse raames määratav karistuse kuulub täielikult kohtuniku pädevusse, kes võtab arvesse ja soovituslikud eeskirjad, millises ulatuses saab karistust vähendada seoses kokkuleppe sõlmimisega. Saksamaal kohtunik pärast asja materjalidega tutvumist määrab läbirääkimiste piirid, mille ulatuses võivad pooled sõlmida kokkuleppe. Tuleb ka märkida, et Saksamaal tulenevalt uurimispõhimõttel rajaneval protsessitüübist on kohtunik läbirääkimiste osaleja. Käesolevas peatükis on kajastatud kõige uuemad ja hiljutised kohtulahendid. Peatükki lõpus on koostatud kokkuvõtlik tabel, mis kajastab kolmes riigis kehtestatud regulatsioonide sarnasusi ja erinevusi.

Võttes aluseks analüüsi tulemusi leiab kinnitust, et kuna Eestis on kohtunik seotud võitleva menetluse mudeli poolt loodud „reeglitega“, siis kokkuleppemenetluse regulatsioon ei võimalda temal rakendada süü põhimõtet karistuse määramisel kuna tõendite tõeväärtus ei ole tuvastatav. Kohtunikul puudub õigus selgitada välja täiendavad asjaolud, mis võivad omada mõju karistuse suurusele, ta peab lähtuma kriminaalasja toimikus sisalduvatest materjalidest. Üldmenetluses tagab tõendite igakülgse ja objektiivse uurimise poolte õigus esitada vastuväiteid ja tõendid, mis kummutavad vastaspoole esitatud tõendi usaldusväärsuse / asjakohasuse. Sellisel moel sünnib tõendi väärtus. Kokkuleppemenetluses on olukord võrreldes teiste menetlusliikidega erandlik. Pooled esitavad kohtule konsensusliku seisukoha, millesse kohus ei saa sekkuda ja tõendid toetavad pigem poolte eesmärgi saavutamist-

kokkuleppe kinnitamist. Ja kuigi objektiivseid asjaolusid ei ole kokkuleppe objektina seaduses otseselt nimetatud, siis kaudselt võib ka seda reguleerida kokkuleppega, kuna vastasel juhul ei saaks prokurör pidada läbirääkimisi erinevatest subsumeerimise tulemustest ehk kvalifikatsioonist. Kohtunikul puudub võimalus tõendeid vahetult uurida või selgitada täiendavad asjaolud. Autori arvamusel teenib kokkuleppemenetlus menetlusökonomilise eesmärgi, aga selle tulemusel on võimatu järgida süü põhimõtet.

Kolmandas peatükis uuris autor USA ja Saksamaa kriitikuid ja variante, mis tagaksid kokkuleppemenetluse läbipaistvuse, seaduslikkuse ja õiguslikkuse. Autor juhib tähelepanu asjaolule, et kuigi Saksamaa ja USA kriminaalmenetluse ülesehitus on väga erinev, juhivad siiski kriitikud ja õigusteadlased tähelepanu sarnastele menetlusregulatsioonide nõrkustele. Tuleb tõdeda, et kokkuleppemenetlus on Eestis veel lapsekingades, samas probleemid, milledega kohtunikud, prokurörid ja muud menetlusosalised puutuvad kokkuleppemenetlusega seonduvalt kokku ei ole uued ja USA ning Saksamaa pikaajaline kogemus võib olla kasulik ka Eestis kehtestatud regulatsiooni arendamiseks.

Autori arvamusel sobib Eestis kehtiva regulatsiooni täiendamiseks kõige paremini Saksamaal kasutatav variant – tuleb tagada kohtunikule võimalus määrata kindlaks karistuse liigi ja määra osas, mille raames pooled saaksid pidada läbirääkimisi. Taoline protsess seaks pooltele suurema kohustuse põhjendada, miks oleks õiglane määrata väiksem või suurem karistus. Pooled oleksid aktiivsemad oma seisukoha esitamisel. Autor leiab, et taoline muudatus ei oleks vastuolus võistlevuse põhimõttega, ega ei piiraks poolte õigust pidada läbirääkimisi karistuse suuruse ja liigi üle. Autor on arvamusel, et nimetatud muudatus omab ka positiivset mõju nii kohtueelse menetluse kestvusele (lüheneb läbirääkimiste kestvus kuna protsess muutub sihipäraseks) kui ka kohtumenetluse kestvusele (kuna langeb tagastatavate kriminaalasjade kogus).

Kokkuvõttes järeldeb autor, et kuigi kokkuleppemenetlus on saavutanud oma menetlusökonomilisi eesmäärke, on karistuse määramisel kohtunikul siiski võimatu rakendada süü põhimõtet. Menetlus on ehitatud liigselt formaalselt ja vajalik on laiendada kohtuniku õigusi. Sellise õigusena autori nägemusel peaks olema võimalus seada piirid karistusmäära ja liigi osas enne kui prokurör ja kahtlustatav/süüdistatav alustavad läbirääkimisi. Selle tulemusel saab kohtunik selgemalt jälgida süü põhimõtet, tagada poolte õiguste kaitse ning ausa ja õiglase kohtumenetluse põhimõttest kinnipidamise, mis peaks kaasa aitama kohtuotsuste ja tervikuna kriminaalmenetluse kvaliteedi tõstmisele.

SUMMARY

Application of the principle of guilt in settlement procedures

In Estonia, most of the criminal matters are settled in the settlement proceedings. This is understandable and in accordance with the current trends. Similar developments can be noticed in the civil law as well. According to statistics out of 8 418 criminal matters, which arrived in court in 2013 a total of 8 429 criminal matters were solved in settlement proceedings. Out of the general number mentioned 5 230 arrived in the settlement proceedings and 5 357 criminal matters were solved in the settlement proceedings. Only 6,8% of the criminal matters were solved in general procedure and the remaining matters are solved through expedited procedure and 63,5% in settlement procedure.

The topic of the present master thesis is “Application of the principle of guilt in settlement procedure”. The research problem is that when applying the settlement procedure regulation then the U.S.A. model was followed, but for the substantive law the German law and model were used. In the U.S.A, the parties to the criminal procedure follow the adversarial principle, while in Germany they follow the inquisitorial principle. Therefore, it is important to analyse whether it is possible to apply the principle of guilt, which the Penal Code has largely adopted from the German law and which sets strict limits to the application of settlement procedure, to the settlement procedure based on adversarial principle?

The aim of this master thesis is to explain whether the settlement procedure established in the code of criminal procedure allows observing the substantive law principles of guilt or not. According to the hypothesis of this master thesis, it is almost impossible or at least complicated to observe the substantive law principle of guilt in the settlement procedure as established in the code of criminal procedure. The author will explain which principles the judge will consider in making the judgement and to what extent the principles are limited by the aim of the economic considerations of the procedure.

The author of the master thesis analyses the following topics:

- Inquisitorial principle and adversarial principle in settlement procedure;
- Application of the principle of guilt in the settlement procedure;
- Economics of the procedure and the effectiveness of the settlement procedure;
- Comparative analysis of the U.S.A. and the German criminal procedure;
- Potential solutions for the problems in the light of the case law of the Supreme Court.

In the present thesis, the author analyses the guiding principles for the court, how to determine the sanction in settlement procedure, which are the positive and negative aspects of the settlement procedure and which is the application of settlement procedure in the case law of the Supreme Court. Where necessary the author also makes suggestions for amending the regulation. Author believes that the code of criminal procedure in its current wording provides for the settlement procedure, which aims to solve the matter as fast as possible by limiting the rights of defence and the economics of the procedure limits the court's right to follow the principle of guilt in applying sanctions. The economics of the procedure has become so important in the recent years that it serves as a basis to limit the right of appeal. Priit Pikamäe, Chairman of the Criminal College, in 2010 at the 9th General Assembly of Judges stated in his speech regarding the compromise procedure that "the different descriptions of the crimes as well as the limitation of the punishable and non-punishable act are not solved based on the rules developed by the case law but rather individual and on settlement; the norms, which the parties have reached through negotiations, are applied."

The topic of this work is especially topical, because there are discussions in Europe and U.S.A. over the settlement procedure. At the same time, the simplified procedure has found its established place in the legal order. Based on the statistics referred to above it is noted that most of the criminal matters are not solved in substance but the settlement is concluded, by which the accused accepts the guilt and gets rewarded by lesser sentence or shorter procedure. There are positive and negative developments in these results. As a positive side, it is possible to note the saving of resources and time as well as the high quality of the pre-trial investigation. As a negative side, it shall be noted that the court does not review the matters in substance and in the view of the limited appeal, this results in unfair consequences.

The thesis is divided into three chapters. The first chapter analyses the main principles of the settlement procedure, the procedural steps and conflicts from practise. The author brings out the specificity of Estonian regulation in the light of the research question: author introduces the nature of settlement procedure in the light of laws, Supreme Court practice and guidance as well as compares the established principles, analyses the statistical data in settlement procedure to establish whether there are unresolved conflicts. In the first chapter, the author poses the research problem, concretises it and explains potential solutions. The author has carried out a survey among the Liivalaia Courthouse judges of Harju County Court with the aim to determine how big is the judge's workload and how much time is actually devoted to solving the matter in a settlement procedure.

In the second chapter, the author focuses on the legislative regulation of Germany and U.S.A, their case law and the comparative analysis of the theoretical positions in applying sanctions in the settlement procedure. The aim of the second chapter is to explain the bases of imposing sanctions in both countries, which form the basis for Estonian substantive and procedural rights. The author analyses the newest case law of the named countries and seeks to find a solution to the posed research question. In the named analysis is used by the author to interpret the norms in the chapter.

In the third chapter, the author focuses on the potential solutions posed in this thesis. In seeking the solutions, the author is relying mainly on the results of the comparative analysis and the interpretation of the legal norms. The aim of the named chapter is to find alternatives for the procedural norms in force, which would not hamper the main purpose of the settlement procedure, its speed and economics of procedure.

The author used the empirical (questionnaire, the analysis of court dockets) and non-empirical (systemic interpretation of legislative norms, comparison) methods as a research method. The comparative method was used as the most important method. The aim is not to outline all the details of the settlement procedure but to select the main similar and different traits of applying the principle of guilt and applying the sanctions in the settlement procedure. In order to find solutions for the problems, the author analyses potential solutions in U.S.A and German legal practise.

The hypothesis of this master thesis has been confirmed. Namely according to the rules established in the Estonian code of criminal procedure, it is very hard if not impossible to apply the substantive principle of guilt. During the course of the master thesis the author

enquired how the judge in Germany applies sanctions and in U.S.A which was the main model for the settlement procedure. During the analysis, the author found out the role of the judge, his/her powers and the application of sanction and the application of principle of guilt in the settlement procedure.

In the first chapter, the author set the limits to the problem. It turned out that the only opportunity for the judge to influence the sanction and its limits is to refuse to accept the settlement and to return the docket to the prosecutor with a proposal to make a new deal. In concluding the settlement, the parties observe the principle that the judge would approve it, therefore the judge lack any real opportunity to analyse the evidence and to evaluate their evidentiary value, because the present procedure lacks the adversarial element. The inquisitorial principle is not allowed in the Estonian criminal procedure.

In the second chapter, the author established that in U.S.A. and in Germany, a great deal of attention is placed on the documentation of the negotiations, which is used as an additional source to analyse the evidence. In addition, the documented negotiations have an important role in ensuring the rights of the accused. In the U.S.A. and Germany, the prosecutor does not have a unanimous right to decide about the sanction or its level. In the U.S.A, the application of sanction is left entirely to the judge, who will take into account the guidelines, which allow reducing the sanctions with regard to signing of the settlement. In Germany, the judge will establish the limits of the negotiations once the judge has analysed the evidence. It is to be noted that the judge also participates as a participant in the negotiations.

Based on the analysis, it is evident that since the Estonian judge is bound by the adversarial model and its “rules”, then the settlement procedure does not allow him/her to apply the principle of guilt in imposing the sanction. The judge does not have the right to enquire into additional circumstances, which might influence the sanction, and the judge is obliged to follow the criminal matter docket. In the general procedure, the right to submit objections and additional evidence will ensure the objective and entire analysis of the evidence. This will bring about the evidentiary value of the evidence.

In the settlement procedure, the situation is different in comparison with other procedures. The parties will submit to the court their position, which is based on agreement, and the court cannot be involved and the evidence supports the achieving of the aim of settlement – i.e. the approval of the agreement. In addition, while the objective circumstances are not named in the law, then they may be regulated in the settlement as well because otherwise the prosecutor

cannot negotiate based on the different qualifications. The judge does not have the right to analyse the evidence or to enquire into additional circumstances. The author believes that the settlement procedure serves the economic procedural aims but it makes it impossible to observe the principle of guilt.

In the third chapter, the author has analysed the critics and options in U.S.A and Germany, which are established to ensure the transparency, legality and justice of the settlement procedure. Author believes that in order to amend the Estonian regulation, the German model is the most suitable – to provide the judge the opportunity to establish certain limits for the sanction and the degree, over which the parties could carry out the negotiations. Such a process would set a greater obligation to provide reasons why it would be justified to establish a lesser or a greater sanction. This would also result in the parties being more active in providing their positions. Author finds that such an amendment would not jeopardise the adversarial principle nor would it limit the right to carry out negotiations over the sanction.

In conclusion the author finds that although the settlement procedure has reached its procedural economic' purpose, then the judge's rights to apply the principle of guilt is limited. The procedure is established as too formalistic and it is necessary to extent the rights of the judge. It should be possible to set limits to the negotiations.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Alan Wethheimer. Freedom, Morality, Plea Bargainin and the Supreme Court. Princeton University Press: 1979.
2. Basdorf. Kleines Strafrichter-Brevier. 2013. S. Gebunden C.H.BECK.
3. C. Roxin, Strafverfahrensrecht. Ein Studienbuch, 25. Völlig neu bearbeitete Auflage., C. H. Beck'she Verlagsbuchhandlung, München 1998.
4. Deutsche Welle, artikkel <http://www.dw.de/german-court-upholds-plea-bargains/a-16683893> 25.01.2015
5. Delfi uudiste portaal. Kohtunik nõuab sandistatud Emily emale karmimat karistust. 04.03.2015. Arvutivõrgus: <http://ekspress.delfi.ee/news/paevauudised/kohtunik-nouab-sandistatud-emily-emale-karmimat-karistust?id=70924125>. 04.04.2015
6. D. Scott Browlyer. Criminal Law in the USA. Kluwer Law International: 2011, lk 36
7. E. Kergandberg. Menetlusökoonoomia: teema piiritlemine, taustsüsteem ja spetsiifilised probleemid süüteo-menetluses. Arvutivõrgus: <http://www.iuridicum.ee/public/files/32teesid/32Kergandberg.rtf>, (10.12.2014).
8. E. Kergandberg, P. Pikamäe. Eesti uue kriminaalmenetluse seadustiku eelnõu lähtekohad. Juridica 2000, nr 9.
9. E. Kergandberg. Kokkuleplus Saksa ja Eesti kriminaalhoolekandes. Juridica, 1997, nr 8.
10. Eberhard Siegismund. The function of honorary judges in criminal proceedings in Germany 2000. Arvutivõrgus: http://www.unafei.or.jp/english/pdf/RS_No56/No56_13VE_Siegismund2.pdf (12.02.2015)

11. F. Andrew Hessick III & Reshma M Saujani. Plea Bargaining and Convicting the Innocent: the Role of the Prosecutor, the Defense Counsel, and the Judge. 2002. Arvutivõrgus:
<http://digitalcommons.law.byu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1290&context=jpl>,
(25.12.2014).
12. F. Hertel. „Deal“ gleich „Bargain“? Verständigungen im deutschen und angelsächsischen Strafverfahren. – Zeitschrift für das Juristische Studium 2010/2.
13. Gary Goodpaster, On the Theory of American Adversary Criminal Trial, 78 J. Crim. L. & Criminology 118 (1987-1988).
14. Janine Natalya Clark. Plea Bargaining at the ICTY: Guilty Pleas and Reconciliation. The European Journal of International Law Vol. 20 no.v2.2009. Arvutivõrgus:
<http://ejil.oxfordjournals.org/content/20/2/415.short> (14.05.2015)
15. Joel Samtha. Criminal Procedure. Cengage Learning: 2011. Lk 462
16. J. Sootak. Süüdimõistmine koosseisu valiktuvastamise alusel. Konkureerivad põhimõtted in dubio pro reo ja iura novit curia. Juridica. 2009. Nr 2
17. J. Vincent Aprile II. Plead Now or Forever Hold Your Peace. Criminal Justice, nr 23/3, 2008. Arvutivõrgus:
http://www.americanbar.org/content/dam/aba/publishing/criminal_justice_section_new_sletter/crimjust_cjmag_23_3_aprile.authcheckdam.pdf, (01.05.2015).
18. K. Maurer, Õigusleksikon. Tallinn: Interlex 2000.
19. Kohtute 2012. a aastaraamat. Arvutivõrgus:
www.riigikohus.ee/vfs/1467/Kohtute_aastaraamat2012_veeb.pdf (10.11.2014)
20. Kriminaalmenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse 08.09.2010 seletuskiri. Arvutivõrgus:
http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=1e67cf73-4927-6bcc-c88b-bbcf248b351c&, (12.02.2015).

21. Liptak. Justices' Ruling Expands Rights of Accused in Plea Bargains. New York Times: 21.03.2012. Arvutivõrgus: http://www.nytimes.com/2012/03/22/us/supreme-court-says-defendants-have-right-to-good-lawyers.html?_r=0, (20.04.2015).
22. Maiké Frommann, Regulating Plea-Bargaining in Germany: Can the Italian Approach Serve as a Model to Guarantee. Arvutivõrgus: <http://www.hanselawreview.org/pdf8/Vol5No2Art04.pdf>, (25.03.2015).
23. Marc Engelhart, Development and Status of Economic Criminal Law in Germany. German Law Journal (2014), Arvutivõrgus: <http://www.germanlawjournal.com/index.php?pageID=11&artID=1637>, (24.03.2015)
24. M. Heger. Võistlevad ja inkvisitsioonilised elemendid Euroopa Liidu liikmesriikide kriminaalmenetluse seadustikes. Juridica 2013, nr 1.
25. Mike Work. Creating Constitutional Procedure: Frye, Lafler, and Plea Bargaining Reform. Journal of Criminal Law and Criminology. Vol 104. Issue 2. 2014 Arvutivõrgus: <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=7481&context=jclc>, (25.05.2015)
26. Michael Bohlander. Principles of German Criminal Procedure. Hart Publishing Ltd: 2012.
27. M. Damaska. Der Austausch von Vorteilen im Strafverfahren: Plea-Bargaining und Absprachen. – Strafverteidiger, 1988, nr 9.
28. M. Sillaots, Kokkuleppemenetlus kriminaalmenetluses. Tartu, 2004.
29. M. Sillaots. Täiendava tõendi kogumise taotlus kriminaalmenetluses. Juridica. 2010, nr 1.
30. M. Sillaots. Kohtulik uurimine ja tõendamisvõimalused kriminaalmenetluses. Juridica, 2012, nr 7.
31. P. J. van Koppen, S. D. Penrod. Adversarial versus Inquisitorial Justice. Psychological Perspectives on Criminal Justice Systems. Volume 17. Kluwer Academic/ Plenum Publishers, New York 2003

32. P. Pikamäe, ettekanne 2010. aasta IX kohtunike korralisel täiskogu istungil, 11.-12. veebruar 2010 Arvutivõrgus: <http://www.riigikohus.ee/?id=63> (12.01.2015)
33. P. H. Robinson; M. D. Dubber, Introduction to the Model Penal Code. University of Pennsylvania koduleht. 03.03.1999 Arvutivõrgus: <https://www.law.upenn.edu/fac/phrobins/intromodpencode.pdf>, (05.01.2015).
34. Põhiseaduse kommenteeritud väljaanne, <http://pohiseadus.ee/ptk-13/pg-146/> (02.02.2015).
35. Russell A. Miller. Review of Developments in German, European and International Jurisprudence. German Law Journal GbR. Arvutivõrgus: <http://www.germanlawjournal.com/pdfs/FullIssues/GLJ%20Vol%2015%20No%201%20Full%20Issue.pdf>, (20.01.2015).
36. Reduction in Sentence for a Guilty Plea. 2007. USA Karistamisemaeti koduleht. Arvutivõrgus: https://www.sentencingcouncil.org.uk/wp-content/uploads/Reduction_in_Sentence_for_a_Guilty_Plea_-Revised_2007.pdf, (03.03.2015).
37. R. Narits. Õiguse entsüklopeedia. Tallinn. Juura: 2004.
38. R. Rauxloh. Plea Bargaining in National and International Law. New York: Rautledge. 2012.
39. R. Rauxloh, Formalization of Plea Bargaining in Germany: Will the New Legislation Be Able to Square the Circle?, 34 Fordham Int'l L.J. 296 (2011). Arvutivõrgus: <http://ir.lawnet.fordham.edu/ilj/vol34/iss2/5>, (23.03.2015).
40. R. Teeveer. Kohtuotsuse kvaliteedi hindamise alused - Eesti kogemus. Kas Eestis hinnatakse kohtuotsuse kvaliteeti? 2008. Arvutivõrgus: http://www.riigikohus.ee/vfs/736/CCJE_ettekanne_RuttTeeveer_2008.pdf (12.03.2015)
41. S. Lind. Karistuse mõistmine ja selle põhistamine. Maakohtute praktika süstemaatilise varguse asjades. Juridica, 2012, nr 8.

42. S. Kobar. Bargaining in the Criminal Justice Systems of the United States and Germany. Peter Lang GmbH Internationaler Verlag der Wissenschaften, Frankfurt am Mein, 2008, lk 59
43. Sharyn L. Deviance, Conformity & Control. Person Education: Australia. 2006.
44. The Prosecutor's Duty to Disclose to Defendants Pleading Guilty. Harvard Law Review (1986). Arvutivõrgus: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/1341240?uid=3737920&uid=2129&uid=2&uid=70&uid=4&sid=21106196946121>, (12.03.2015).
45. T. Reinthal. Kriminaalmenetluses rakendatava kokkuleppemenetluse kohtupraktika. Riigikohtu koduleht. Arvutivõrgus: <http://www.riigikohus.ee/vfs/768/Kokkuleppemenetlus.pdf>, , 19.01.2015.
46. Shawn Marie Boyne, Uncertainty and the Search for Truth at Trial: Defining Prosecutorial "Objectivity" in German Sexual Assault Cases, 67 Wash. & Lee L. Rev. 1287 (2010). Arvutivõrgus: <http://scholarlycommons.law.wlu.edu/wlulr/vol67/iss4/4>. 25.03.2015. lk 1312
47. S. Cheesman. Comparative Perspectives on Plea Bargaining in Germany and the U.S.A. University of Szeged: 2014. Arvutivõrgus: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:ouQjsHbY_8QJ:https://publis.hup.uni-potsdam.de/opus4-ubp/files/7457/S113-151_aiup02.pdf+&cd=1&hl=et&ct=clnk&gl=ee, (11.04.2015).
48. J. Sootak. Süüdimõistmine koosseisu valiktuvastamise alusel. Konkureerivad põhimõtted in dubio pro reo jaiura novit curia. Juridica II/2009, lk 108.
49. J. Sootak. P. Pikamäe. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Juura Kirjastus. Tallinn: 2009. lk 230
50. J. Sootak. Sanktsiooniõigus, Tallinn: Juura, 2007
51. U. Lõhmus. Kas kokkuleppemenetlus on kooskõlas karistusõiguse süü põhimõttega? Juridica, 2014, nr 7.

52. I ja II astme kohtute statistilised menetlusandmed, 2013. a I poolaasta kokkuvõte.
Arvutivõrgus: <http://www.kohus.ee/et/i-ja-ii-astme-kohtute-statistilised-menetlusandmed-2013a-i-poolaasta-kokkuvote> (10.11.2014)
53. 291 SE, Riigikogu koduleht
<http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=31a7b657-e402-4df7-9b1b-60ee1c990984&>, (24.05.2015)
54. SE 599. Riigikogu koduleht:
http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=1e67cf73-4927-6bcc-c88b-bbcf248b351c& (12.01.2015).

KASUTATUD LÜHENDID

- 55. ADR – alternatiivne vaidluste lahendamine
- 56. EIK – Euroopa Inimõiguste Kohus
- 57. KarS – karistusseadustik
- 58. KrMS – kriminaalmenetluse seadustik
- 59. PS – põhiseadus
- 60. StPO – Saksamaa kriminaalmenetlusseadustik
- 61. U.S. Code – Ameerika Ühendriikide Föderaalkoodeks

KASUTATUD NORMATIIVAKTID

- 62. Eesti Vabariigi Põhiseadus RT I, 27.04.2011, 2
- 63. Karistusseadustik – RT I, 23.12.2014, 16
- 64. Kriminaalmenetluse seadustik – RT I, 23.12.2014, 16
- 65. Lepitusseadus – RT I 2009, 59, 385
- 66. Strafprozeßordnung (Saksamaa kriminaalmenetluse seadustik) – 23.04.2014
redaktsioon
- 67. U.S Code (USA Föderaalkoodeks)

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

68. Brady vs. United States, 397 U.S. 742 (1970)
69. Bundesverfassungsgericht [BVerfG - Federal Constitutional Court], Case No. 2 BVR 2628/10 (19. märts 2013)
70. EIKo 29.04.2014.a Natsvlshvili ja Togonidze vs Gruusia
71. Gideon v. Wainwright, 372 U.S. 335 (1963)
72. Lafer vs Cooper, 566 U.S 10–209 (2012)
73. Missouri vs. Frye, 566 U. S. 10-444 (2012)
74. RKKKm 3-1-1-96-09 (14. detsember 2009)
75. RKKKo 3-1-1-79-05 (26. september 2005)
76. RKKKo 3-1-1-99-06 (20. veebruar 2007)
77. RKKKo 3-1-1-53-07 (20. november 2007)
78. RKKKo 3-1-1-91-07 (12. veebruar 2008)
79. RKKKo 3-1-1-63-08, (5. detsember 2008)
80. RKKKo 3-1-1-8-10 (09. märts 2010)
81. RKKKo, 3-1-1-18-11 (18. aprill 2011)
82. RKKKo 3-1-1-81-11 (4. november 2011)
83. RKKKo 3 -1-1-70-12 (01. oktoober 2012)
84. RKKKo 3-1-1-15-13 (06.märts 2013)
85. RKPJKo 3-4-1-20-04 (02. detsember 2004)
86. RKÜKo 3-3-1-22-11 (29. november 2014)
87. Santobello vs. New York, 404 U.S. 260 (1971)
88. T. M. Massaro, Strafverteidiger 1989 H. 10, S. 457
89. USA vs. Jackson, 390 U.S. 570 (1968)

90. Unites States vs. Johnson 333 U.S. 10 (1948)

91. United States vs. McGahey

Riigikohtu lahendid on kättesaadavad arvutivõrgus aadressil: <http://www.riigikohus.ee>.

TEABENÕUE

23.4.2015

Fwd: [V!] Re: [V!] teabenõue

Fwd: [V!] Re: [V!] teabenõue

Aleksandr Tsemin [alektsem@gmail.com]

Saadetud: 23. aprill 2015. a. 19:57

Adressaat: Aleksandr Tsemin

Manused: 2012 - 2013 kokkuleppe asjad.xls (3 MB)

----- Edastatud kiri -----

Saatja: Külli Luha <Kylli.Luha@inst.ee>

Kuupäev: 19. detsember 2014 12:18

Teema: RE: [V!] Re: [V!] teabenõue

Saaja: Aleksandr Tsemin <alektsem@gmail.com>

Tere

Saadan Teile osa küsitud andmetest, mida kohtute infosüsteemist on võimalik pärida.

1) 2012.a saabus maakohtutesse lahendamiseks kokkuleppemenetluses 4236 kriminaalasja ning 2013.a saabus 4073 kriminaalasja.

2) 2012.a jooksul lahendatu maakohtutes kokkuleppemenetluses 4300 kriminaalasja, millest kohtuotsusega 3923.

2013.a jooksul lahendatu maakohtutes kokkuleppemenetluses 4142 kriminaalasja, millest kohtuotsusega 3328.

3) 2012.a tagastati prokuratuurile 222 kokkuleppemenetluse asja ning 2013.a tagastati 2222 kokkuleppemenetluse asja. Manusest leiate nende kohtuasjade numbrid, mille lahenditega on võimalik tutvuda avaliku lahendiotsingu kaudu Justiitsministeeriumi veebilehel <http://www.kohus.ee/et/andmebaasid/kohtulahendite-otsing>

Teistele esitatud küsimustele vastuse saamiseks olen pöördunud prokuratuuri menetlusstatistikaga tegeleva talituse poole ning selles osas vastmeTeile täiendavalt.

Lugupidamisega

Küllu Luha

KÜSIMUSTIK KOKKULEPPEMENETLUSE KOHTA

22.4.2015

Küsimustik kokkuleppemenetluse kohta

Muuda seda vormi

Küsimustik kokkuleppemenetluse kohta

Austatud kohtunikud! Olen Tartu Ülikooli õigusteaduskonna magistriõppe tudeng ning palun Teil vastata minu küsimustele magistritöö kirjutamiseks seoses kokkuleppemenetlusega. Vastused on anonüümsed ning ma lootan vastamiseks ei kulu palju aega.

Kui paljude kriminaalasjadega Te tegelete ühes nädalas?

Küsitaja soovib saada ülevaadet kohtuniku koormusest. Kui palju konkreetset asja (vaatamata menetluse liigile) menetleb kohtunik iga nädal (kas lahendab taotluse või teeb mingi toimingut, ehk tutvub materjalidega)

- 0-20
- 20-40
- 40+

Kui palju istungeid on Teil keskmiselt ühes nädalas?

- 0-5
- 5-10
- 10-20

Muu:

Kui kaua Teil kulub aega kohtuistungitele ühes nädalas?

- kuni 3 tundi
- 3-8 tundi
- 1 tööpäev kuni 2 tööpäeva

Muu:

Kui palju nendest asjadest Te menetlete kokkuleppemenetluses?

- 0-5
- 5-15
- 15-25

Muu:

Kui palju aega kulub Teil kokkuleppemenetluses kriminaalasia toimikuga tutvumiseks?

- kuni 30 minutit
- 30 minutit kuni 1 tund
- 1 tund kuni 2 tundi

Muu:

Kui kaua tavaliselt kestab kohtuistung (KrMS §247) kokkuleppe asjaolude selgitamiseks?

https://docs.google.com/forms/d/1q2_c5qjdRA8rl5GR7NT1wtuLIsTTTT2nITF9K19_xi0E/viewform

1/2

KOKKULEPPEMENETLUSE KÜSIMUSTIKU VASTUSTE ANALÜÜS

22.4.2015

Küsimustik kokkuleppemenetluse kohta - Google'i vormid

aleksem@gmail.com
Muutke seda vormi

8 vastust

[Vaadake kõiki vastuseid](#) [Avalda statistika](#)

Kokkuvõte

Kui paljude kriminaalasjadega Te tegelete ühes nädalas?

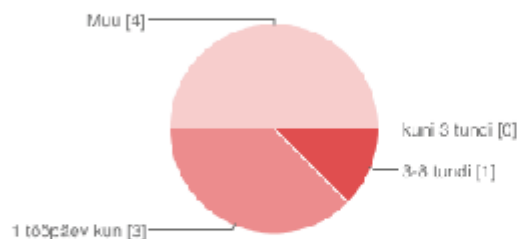
0-20	8	100%
20-40	0	0%
40+	0	0%

Kui palju istungeid on Teil keskmiselt ühes nädalas?

0-5	0	0%
5-10	6	75%
10-20	2	25%
Muu	0	0%

Kui kaua Teil kulub aega kohtuistungitele ühes nädalas?

kuni 3 tundi	0	0%
3-8 tundi	1	12.5%
1 tööpäev kuni 2 tööpäeva	3	37.5%
Muu	4	50%

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina _____ Aleksandr Tsemin _____

(autori nimi)

(sünnikuupäev: 02.04.1988)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Süüpehõimõtte rakendamise kokkuleppemenetluses

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on _____ Dmitri Teplõhh _____,

(juhendaja nimi)

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas, 04. mai 2015. a

(kuupäev)